

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувачка випускової

кафедри

_____ О.А. Хомерікі

«_____» _____ 20__ р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 054 «СОЦІОЛОГІЯ»

**Тема: Соціальна макроідентичність України та Молдови в символах
державної атрибутики: порівняльний аналіз**

Текст роботи містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Виконавець: студентка сл-411, Жовтобрюх Діана Віталіївна

Керівник: к.соц.н., доцент, Яковенко Алла Казимирівна
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-батькові)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить: 83 сторінку, 25 рисунків, 2 таблиці, 28 посилань на літературні джерела.

Об'єкт дослідження: Державна атрибутика України та Молдови.

Мета роботи: Визначити та систематизувати макроідентичність державної атрибутики України та Молдови.

Методи дослідження: емпіричне дослідження самовизначення національної ідентичності та сприйняття державної символіки, порівняльний аналіз даних.

Предмет дослідження: Макроідентичність України та Молдови в символах державної атрибутики.

У дипломній роботі викладено огляд та порівняльний аналіз державної атрибутики України та Молдови.

Для досягнення поставленої мети в роботі необхідно вирішити наступні *задачі дослідження:*

1. Визначити сутність візуальних образів державної атрибутики;
2. Здійснити порівняльний аналіз України та Молдови в символах державної атрибутики;
3. Провести соціологічне дослідження з метою виявлення особливостей сприйняття державної атрибутики України та Молдови соціумом.

Ключові слова: СИМВОЛ, ГЕРБ, ПРАПОР, ЕТНОНІМ, МАКРОІДЕНТИЧНІСТЬ.

ABSTRACT

Thesis contains: 83 pages, 25 figures, 2 tables, 28 references to literary sources

Object of study: State attributes of Ukraine and Moldova.

Purpose: To determine and systematize the macro-identity of state attributes of Ukraine and Moldova.

Research methods: empirical study of self-determination of national identity and perception of state symbols, comparative analysis of data.

Subject of research: Macroidentity of Ukraine and Moldova in the symbols of state attributes.

The thesis presents a review and comparative analysis of state attributes of Ukraine and Moldova.

To achieve this goal, the following *research tasks* are solved:

1. Define the essence of visual images of state paraphernalia;
2. Carry out a comparative analysis of Ukraine and Moldova in the symbols of state attributes;
3. Conduct a sociological study to identify the peculiarities of the perception of state attributes of Ukraine and Moldova by society.

Keywords: SYMBOL, COAT OF ARMS, FLAG, ETHNONYM, MACROIDENTICITY.

ЗМІСТ

ВСТУП	2
РОЗДІЛ 1: ОГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ВИВЧЕННЯ ВІЗУАЛЬНИХ ОБРАЗІВ ДЕРЖАВНОЇ АТРИБУТИКИ	7
1.1 Загальна характеристика візуальних образів державної атрибутики	7
1.2 Теоретичні засади вивчення візуальних образів державної атрибутики	16
Висновки до першого розділу	32
РОЗДІЛ 2: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ АТРИБУТИКИ УКРАЇНИ ТА МОЛДОВИ	33
2.1 Обґрунтування критеріїв порівняльного аналізу	33
2.2 Спільні риси державної атрибутики України та Молдови	35
2.3 Відмінні риси в державній атрибутиці України та Молдови	38
Висновки до другого розділу	45
РОЗДІЛ 3: СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАКТУВАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ ОБРАЗІВ ДЕРЖАВНОЇ АТРИБУТИКИ УКРАЇНИ ТА МОЛДОВИ	46
3.1 Програма соціологічного дослідження	46
3.2 Аналіз результатів проведеного соціологічного дослідження	51
Висновки до третього розділу	74
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Візуальна символіка вже давно є центральним компонентом політичної комунікації і її значення зростає. Державною символікою завжди вважались і залишаються: державний герб, гімн, прапор. Але зараз в XXI столітті додався ще один візуальний засіб – телебачення, яке стає домінуючим джерелом політичної інформації. Політики розуміють значення візуалів і важко працюють щоб створити ефективні зображення. Тобто, візуальні образи відіграють центральну роль у побудові політичних образів та існуванні держави в цілому. Державна символіка уособлює в собі державний суверенітет, верховенство держави та незалежність.

Дослідження символів політичної культури має значення і для вивчення та оцінки історичного минулого нашої країни через велику кількість помилок і прорахунків в політичній сфері. Також політичні символи допомагають вирішувати політико-виховні задачі.

Символічні складові державної політики вирішують проблему сприйняття та реалізації найскладніших політико-правових процесів у всіх сферах суспільно-політичного і державно-владного функціонування.

Серед них в першу чергу потрібно розглянути державні атрибути. Державний атрибут – це символ будь-якої нації, яка розглядає та проявляє себе у світі як національна спільнота: суверенні держави, а також нації та країни, що перебувають у стані колоніальної чи іншої залежності, федеральної інтеграції або навіть етнокультурної спільноти «національність», незважаючи на відсутність політичної автономії.

Державні атрибути мають на меті об'єднати людей шляхом створення візуальних, словесних або знакових зображень конкретного народу, його цінностей, цілей чи історії. Ці символи часто об'єднуються в рамках святкувань патріотичного чи національного характеру, наприклад, незалежності чи відокремлення, і покликані бути всеохоплюючими та репрезентативними для всіх людей даної національної спільноти.

Багато в чому відомі визначні місця в країні також можуть розглядатися як національні символи, так само як і традиційні предмети ручної роботи, народні костюми, пам'ятники природи, національні епоси та міфи, а також символи, що використовуються національними спортивними командами та їх прихильниками. Однак, в даній роботі розглянуто аналіз візуальних символів саме державної атрибутики.

Символи об'єднують співтовариство, відображаючи та одночасно задаючи йому вектор руху до цілісності.

Символи національної ідентичності, представлені в символіці та атрибутиці, етнотнімі, гербах, прапорах і гімнах, дозволяють здійснювати найважливіший напрям культурного і соціального конструювання, яким виступає формування образу влади. Образ влади, виражений в першу чергу, в етнотнімі – власних іменах етносів, які закарбували в собі їх вищі культурні універсалії, місії та ідентичності.

Естетика державної символіки базується на тих же принципах, що і будь-який продукт художньої творчості. Найважливіші формотворчі елементи – кольорові, пропорційні, композиційні – в цілісному творі мистецтва (а герб країни цілком можна розглядати як результат художньої діяльності) виступають як змістовні домінанти.

За допомогою візуальних образів можна робити певні висновки стосовно нації оскільки вони уособлюють в собі дух та характер народу, а також здійснювати візуальну комунікацію. Одним із значних факторів, що характеризує сучасну соціокультурну ситуацію є глобалізація світової спільноти в поєднанні з виявленням етнокультурної своєрідності її суб'єктів. Естетична сторона цього процесу виконує найважливішу функцію – допомагає перетворювати знаково-символічне значення зображення в ідейно-образну мову власної культури кожного народу.

Довідка про ступінь наукової розробки теми дипломного дослідження: основою теми про соціальну макроідентичність візуальних образів державної атрибутики виступали підходи, які були представлені в

працях науковців-соціологів: Ю.В. Романенко, І.О. Святненко, А.А. Зінченко, які вивчають візуальні образи символізму, теоретико-методологічні засади візуальної аналітики та соціології візуального символізму. Вагомий внесок у розуміння саме візуальних образів державної атрибутики, вніс Ю.В. Романенко.

Державна символіка завжди залишається актуальною темою для націй та держав, так як має велику значимість у невербальній комунікації народів. В своїй праці Дрешпак В.М. вивчав символи державної влади, як елементи семіотичної підсистеми. Не можна не згадати праці Тимофієва М.Ю., який говорить про сучасні символи націй. Про соціальний порядок, який існує лише як продукт людської діяльності було вперше обґрунтовано П. Бергером і Т. Лукманом. Завдяки П. Бурдьє в соціальних дослідженнях стали широко використовуватися поняття «соціального простору» і «соціального поля». А.І. Уймова досліджувала аналіз семіосфери націй, які перетинаються та розглядаються в даній роботі. Арзамасова А.Г. вивчає поняття «політичної культури», так як це соціально-психологічні цінності громадян, які мотивують політичну поведінку, це теж переплітається з даною темою, тому що цінності та думка громадян залежить від багатьох факторів, і одними з них є «політична культура» та символіка держав.

Символіка – це окрема глава в історії будь-якої культури, ключ до розуміння своєрідності та унікальності національного світогляду, Сомкіна Н.О., говорить про символіку в своїй праці.

Кирсанова Н.П., говорить, що невід'ємним атрибутом будь-якої суспільної системи є влада і це вірно, оскільки ці всі вище перераховані компоненти є важливими і без них держава просто не зможе існувати, бо візуальні образи держави грають велику роль в її існуванні та переданні інформації невербальною комунікацією, а також відображають психосоматику нації.

Мета дослідження: визначити, систематизувати та дослідити макроідентичність державної атрибутики України та Молдови.

Зважаючи на це, основними завданнями дослідження є:

1. Визначити сутність візуальних образів державної атрибутики.
2. Здійснити порівняльний аналіз України та Молдови в символах державної атрибутики.
3. Провести соціологічне дослідження з метою виявлення особливостей сприйняття державної атрибутики України та Молдови студентами закладів вищої освіти техніко-математичного та соціо-гуманітарного профілю.

Об'єкт дослідження: державна атрибутика України та Молдови.

Предмет дослідження: макроідентичність України та Молдови в символах державної атрибутики.

Методи дослідження: отримання мети та реалізації завдань дослідження забезпечувались шляхом використання загальнонаукових, соціологічних методів. Серед загальнонаукових методів застосовувались історичні та порівняльні.

Серед соціологічних методів (саме дослідження) використано метод опитування (із застосуванням GOOGLE FORMS). Серед методів обробки даних було застосовано порівняльний аналіз кількісних даних.

В першому розділі роботи використано історично-онтогенетичний аналіз та синтез.

В другому розділі роботи використана класифікація та порівняльний аналіз літературних джерел.

В третьому розділі роботи використано метод анкетного опитування – як метод збору інформації із залученням стихійної вибірки.

Наукова новизна отриманих результатів: полягає у порівняльному аналізі державної атрибутики України та Молдови і перевірці зроблених висновків за допомогою соціологічного опитування в сегменті студентства та молоді з акцентом на причинах вибору респондентами з соціо-гуманітарною та технічною освітою того чи іншого варіанту, оскільки вони є показником психосоматики та самовизначення національно-культурної ідентичності.

Практична значимість: результати, отримані в дослідженні, можуть бути використані:

- спеціалістами з геральдики для вдосконалення методів побудови гербів, оскільки проведене дослідження показує розбіжність між закладеною ідеєю і її сприйняттям в соціумі;
- в освітньо-виховному процесі, для покращення результатів в національно-патріотичного виховання молоді;
- у соціологічних дослідженнях стосовно національної ідентичності та самовизначення етнічних груп.

Фактологічні джерела (емпірична база дослідження). В роботі наведено результати аналізу дослідження на тему «Соціальна макроідентичність України та Молдови в символах державної атрибутики: порівняльний аналіз» та проведеного анкетного опитування серед студентства, на базі платформи GOOGLE FORMS, EXCEL.

Коротка довідка про структуру роботи. В структуру роботи входять вступ, 3 розділи, висновки, список використаних джерел. Список використаних джерел налічує 20 найменувань.

Апробація отриманих результатів. Результати дослідження представлені у вигляді тез у збірнику матеріалів конференції «Політ-2021».

Zhovtoubriukh D.V. SOCIAL MACROIDENTITY OF UKRAINE AND MOLDOVA IN THE SYMBOLS OF STATE ATTRIBUTES: A COMPARATIVE ANALYSIS// Політ. Сучасні проблеми науки. Гуманітарні науки: тези доповідей XXI Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених: [у 2-х т.]. – Т.1 (м. Київ, 5-9 квітня 2021 р.) / [ред. кол.: Н.В. Ладогубець, А.М. Кокарева та ін.]; Національний авіаційний університет. – К.: НАУ, 2021. – с. 207-208.

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ВИВЧЕННЯ ВІЗУАЛЬНИХ ОБРАЗІВ ДЕРЖАВНОЇ АТРИБУТИКИ

1.1 Загальна характеристика візуальних образів державної атрибутики

У житті людини роль зримих образів важко переоцінити. Дидактична вимога наочності в освіті розглядається як одна з основних, адже складний матеріал, нова думка, що вводяться у вигляді абстрактного поняття стають доступними, коли можна пред'явити наочне зображення. У будь-якій сфері життєдіяльності людини: мистецтві, науці, повсякденності духовних практиках або політиці, зоровим образам, зоровому мисленню, сприйняттю і уяві надається особливе значення. Навіть не замислюючись більшість людей сприймають як реально існуюче саме те, що для них видиме. Кожна культура створює свої канони і пріоритети зорового сприйняття і конструювання. Людина бачить світ через створювані нею моделі. Генетичні і психофізичні дослідження дозволяють зробити висновок про існування індивідуалізованих життєвих світів: не лише окрема культура вибудовує свій світ образів, а й окрема людина сприймає світ об'єктивно-індивідуалізовано. Противагу індивідуалізації створює протилежна тенденція до стандартизації та примітивізації мислення в політичній та ідеологічній боротьбі світоглядів, інтересів і амбіцій. Людина створила і продовжує створювати штучне середовище проживання, проектуючи в зовнішніх образах стан свого внутрішнього світу, як емоційного, так і інтелектуального. Захоплення інноваціями, творчістю артефактів і віртуальних світів обертається втратою орієнтирів і забуттям принципу гармонії з самим собою, іншими людьми і природою.

Відповідно до теорії Е. Гелнера: *«...держави, втрачаючи колишню етнокультурну диференціацію, чіпляються за будь-який символ, здатний*

консолідувати націю. Одні звертаються до історії та намагаються виділити ключові події, інші намагаються відшукати духовно-культурне коріння в фольклорі та літературі, треті роблять упор на систему державних символів» [Гелнер, 2003, 191].

Естетичною домінантою будь якого символу є ті образи, які несуть інформацію про об'єкти, що вони символізують в максимально стислому форматі. Державна символіка (в першу чергу герб і прапор країни) – це знаки, що ідентифікують міжнародні суб'єкти в політичному просторі у більшості випадків саме так, як хочуть цього самі суб'єкти. У зв'язку з цим державний герб і прапор країни можна визначити як цілеспрямовано створений імідж, а його художню структуру розглядати як конструкт, призначений для трансляції потрібної інформації з метою формування уявлень аудиторії в інтересах суб'єкта.

У цьому контексті універсальність державної символіки як форми комунікації очевидна. Її найважливіші естетичні аспекти, а саме форма, колір, композиція не просто пов'язують між собою культурну свідомість різних народів, а й передбачають виникнення більш-менш подібних образних асоціацій, принаймні, у людей європейсько-американського ареалу культури. Іншими словами, державні символи, як і будь-які візуальні знаки, забезпечують візуально-комунікативний зв'язок між людьми, не тільки за рахунок семантики, але також і за рахунок естетики.

Символи національної ідентичності, представлені в символіці і атрибутиці – етнонімах, гербах, прапорах і гімнах, дозволяють здійснювати найважливіший напрям культурного і соціального конструювання, яким виступає формування образу влади. Образ влади виражений, в першу чергу, в етнонімі – власних іменах етносів, які закарбували в собі їх вищі культурні універсалії – атрактори, місії та ідентичності.

Сформований образ національно-державної ідентичності, з точки зору конструктивізму, передбачає наявність в ньому символічних, соціально сконструйованих значень, поділюваних суспільством в цілому. Таке розуміння,

зокрема, ілюструється визначенням нації як «уявної політичної спільноти». Життєздатні державна ідеологія і національна ідея формулюються як певний символічний синтез. Антропологічна традиція, висхідна до робіт Леві-Стросса, який висуває на перший план загальне символічне середовище, породжене етнічною свідомістю народу. Ці поняття глибоко вкорінені в національній ідентичності, кожна з яких має свою унікальну історичну сутність. Ці ідентичності формують такі символічні форми, як прапори, архітектуру, твори мистецтва та історичні пам'ятки, що високо цінуються і охороняються.

Ці символи і значення стосуються як внутрішньополітичних аспектів життя суспільства (усталених сприйняття ідеального типу державного устрою, особливостей політичної культури і т.п.), так і уявлень про принципи і форми міжнародного існування держави. «Значні національні символи» представляють собою символи найбільш позитивно оцінюваних і найбільш важливих цінностей і якостей, які поділяються членами суспільства і засвоєних або вироблених ними за допомогою значного особистого життєвого досвіду. Тому дослідження ідеї державності з позицій її знаково-символічного вираження допомагає розкрити ціннісні підстави державності в контексті формування почуття національної єдності та ідентичності.

Можливість візуальної комунікації за допомогою державної символіки – один із значних факторів, що характеризують сучасну соціокультурну ситуацію – глобалізацію світової спільноти в поєднанні з виявленням етнокультурної своєрідності його суб'єктів. Естетична сторона цього процесу, хоча і не очевидна на перший погляд, виконує найважливішу функцію – допомагає переводити знаково-символічне значення зображення в ідейно-образну мову власної культури. Об'єднуючи герб і прапор країни в поняття «державні символи», необхідно уточнити: правильніше вважати прапор символом державної влади, який уособлює суверенітет держави, а герб – символом держави, що розповідає про його історію, політику, майбутні прагнення. Прапор як символ – це умовний знак, який має геометричну форму, заповнений певними фігурами та кольорами і в цьому абстрактному вигляді відображає

ідею державності. Державний герб – це емблема, яка містить цілком конкретне зображення фігур: живих і фантастичних істот чи неживих предметів [Прапор, 2021; Герб, 2021; Магія, 2019].

Естетика державної символіки базується на тих же принципах, що і будь-який продукт художньої творчості. Найважливіші формотворчі елементи – кольорові, пропорційні, композиційні – в цілісному творі мистецтва (а герб країни цілком можна розглядати як результат художньої діяльності) виступають як змістовні домінанти.

Герб – це графічний знак, лінійне зображення на площині з використанням кольору. Він виконує певну утилітарну функцію, ідентифікує суб'єкт, передає швидко і однозначно інформацію про нього. Складання такого зображення передбачає активний пошук найбільш придатних фігур, елементів, деталей, які чітко характеризують території і держави. Естетика геральдики прагне зробити «читання» гербів більш швидким і більш приємним. Основна ідея герба, як візитної картки, повинна бути виражена ясно, дохідливо, несуперечливо, створювати певний емоційний фон [Герб, 2021].

Взагалі, в науковій практиці геральдикою називають одну з допоміжних історичних наук, що займається вивченням розвитку, значення та принципів формування герба. Її назва походить від слова «герольд», що означає з болгарської вісник при дворі королів або великих феодалів. В інших європейських мовах існують і інші варіації назви даної науки, наприклад – heraldry, heraldique, heraldik [Становлення, 2018].

Основними інструментами та завданнями геральдики є блазонування, дослідження походження та еволюції гербів, присвоювання їх власникам. Першими завданнями геральдики були опис та ідентифікація гербів. Історичне підґрунтя базувалося на легендах про герби або на їхню інтерпретацію, пов'язану з символікою.

«Одним з провідних інструментів геральдики є блазонування (опис герба) або геральдична мова, але основним матеріалом для дослідження донині

зберігається гербовник, зображення гербів на печатках, монетах, фресках, ксилографії, картинах, надгробних плитах та інших пам'ятках.

Відзначається період так званої живої геральдики, включно з часами виникнення гербів. В період з XII до кінця XV ст. герби виконували свою первинну ідентифікаційну функцію на полі бою, а еволюція їх зображень представляла відбиток реальних змін, що відбувалися у збройній лицарській системі. Більш пізня геральдика має два основні розділи, які в деяких мовах мають окремі назви» [Становлення, 2018].

Герби різних держав мають в своїй композиції різну кількість смислових зображень. Чим менше їх, тим легше і швидше сприймається зображення. Наприклад, на гербах Польщі, Норвегії, Голландії, Німеччини, Росії в гербовому полі одне-єдине стилізоване зображення тварин (орла, лева, леопарда), але, з іншого боку, збільшення числа смислових акцентів в гербі цікавіше для глядача і довше затримує його увагу. Такі, в основному, герби країн Латинської Америки (Венесуели, Мексики, Перу, Сальвадору, Еквадору). Вони являють собою складні композиції, що мають скоріше вид картинок, а не умовних емблемних зображень. У них, крім власне символічних знаків, присутні фрагменти національних пейзажів, що, з одного боку, є порушенням правил класичної геральдики, а з іншого боку, вже визнається як факт, який потрібно брати до уваги.

Кількість кольорових символів на гербах і прапорах держав досить обмежена. Найбільш часто в цій якості використовуються так звані «основні кольори», до яких зазвичай відносять білий, чорний, червоний, синій, жовтий. Зі змішаних кольорів найбільше поширення отримав зелений. Це, за визначенням Р. Арнхейма – «фундаментальні кольори людства». Саме ці кольори у переважній більшості заповнюють простір державних прапорів, висловлюють національні пріоритети і т.д. [Бабаєва, 2008, 99].

У кольоровій гамі сучасних державних емблем переважає червоний колір. Цей колір традиційно позначає різного роду людську активність чи емоційність

(любов, мужність), а в іншому значенні червоне поле – це кров, пролита за церкву або державу чи вождя.

Білий – це колір який означає мир, чистоту, непорочність, безгрішність, досконалість. Традиційно в більшості випадків тлумачення білого кольору посиляється на мир і злагоду, як наприклад, на прапорах таких країн, як Польща, Ірландія і Болгарія. У інших країнах: Греція і Чехія, білий колір символізує добродішність і чистоту, а іноді, в таких країнах як Естонія, Фінляндія і Сан-Марино цей колір позначає сніг, який теж можна пов'язати з поняттям «чистота».

Жовтий колір має досить неоднозначне значення. Так в Німеччині, цей колір символізує спекотне полум'я, а також символ сонця, яке повинно було зійти над країною, у Литві жовтий колір позначає стиглу сливу, а в Україні – багаті хлібні поля, Болгарія же розглядає даний колір, як колір зрілості і час збору врожаю, а у Швеції – це символ щедрості. Румунія асоціює жовтий колір з багатством природних надр, а саме нафти і газу.

Синій (блакитний) – колір віри і вірності, сталості. Якщо розглядати синій колір за його значенням, то можна помітити, що особливо значних відхилень від традиційного тлумачення цього кольору немає. У деяких країн, таких як Нідерланди і Греція синій колір символізує море, розглядаючи це, можна помітити, що всі ці держави розташовані на березі моря. У Фінляндії також синій колір вказує на велику кількість поширених там озер. В Ісландії синій колір позначає гори і вулкани. Для більшості інших країн, а також і для України цей колір позначає небо і свободу.

Зелений колір в гербах європейських країн зустрічається рідше і не в такій кількості, як в гербах країн Латинської Америки. У геральдиці зелений колір відповідає надії, достатку, свободі і радості. Цілком закономірно, що колишні країни-колонії, які отримали самостійний державний статус і звільнення в історично недавні часи, принесли в свої герби зелений колір, як знак довгоочікуваної свободи і незалежності. Крім того, зелений колір – колір трави, листя, квітів, підкреслює багатство рослинного світу цих країн. В той же

час, у релігійному сенсі зелений колір є традиційним символом мусульманства, тому поширений у східних країн. Також у мусульманських народів цілком прийнятне використання чорного кольору, через що він дуже поширений, особливо на прапорах Азії.

Відповідно у європейській традиції кольорової гамми прапорів чорного кольору дуже мало, він є лише у Німеччини, Бельгії та Естонії. Причому чорний колір у Бельгії та Естонії має не загальноприйняте трактування, а індивідуальне. В Естонії чорний колір – це колір землі батьківщини і національності, а в Бельгії – це колір сили. Тільки в Німеччині чорний колір символізує негативні для нації моменти історії [Бабаєва, 2008, 101].

Вирішальний вплив на швидкість, чіткість і визначеність сприйняття в мистецтві надає співвідношення фігури і фону. Чим контрастніше фігура по відношенню до фону, тим легше відбувається її виділення. У мистецтві геральдики співвідношення «фігура-фон» набуває принципово важливого значення. Саме це правило дозволяє при складанні герба за допомогою економічних образотворчих засобів досягати необхідної помітності, виразності і лаконічності. У цьому сенсі гарним прикладом є нинішній герб Росії – двоголовий золотий орел на червоному тлі, який дещо поступається імперському двоголовому чорному орлу на золотому фоні. Контури чорного орла на золотому полі виділяються різкіше, ніж контури золотого орла на червоному.

Переважна більшість державних емблем мають у своїй композиції зображення тварин або фантастичних істот. У геральдиці зображення будь-якої тварини (справжньої чи вигаданої) має даватися в умовно-стилізованому вигляді. Стилізоване зображення орла (двоголового і одноголового) зустрічається на гербах багатьох держав і при всій своїй умовності зображення вони різко відрізняються один від одного. Так, орел на німецькому гербі дуже лаконічний в деталях, пропорції виражають спокій і гідність. Орел на австрійському гербі виглядає дещо «розпатланим», контурні обриси складні, детальне опрацювання пір'я нагадує леза ножів, все це разом підкреслює його

войовничість, лють, непримиренність. Орел на польському гербі виглядає досить мирним та віддалено нагадує стривоженість.

Аналіз символіки кольорів державних символів різних країн дозволяє зробити ряд висновків:

По-перше, очевидно різне тлумачення в різних культурах одного і того ж кольору. Наприклад, символіка білого кольору варіюється від снігу (Ісландія, Чилі та Фінляндія) і пляжів (Антигуа) до християнського символу чистоти (Тонга). Найчастіше білий колір в державних прапорах розшифровується як символ миру (23 країни), чистоти (18 країн) справедливості (5 країн). Сакральне трактування символу звучить досить рідко: «вічність» (Сінгапур), «християнська чистота» (Тонга), «святий характер боротьби за свободу» (Греція), «чистота народу, спирається на свою релігію» (Таїланд), «віра» (Судан), «мир між католиками і протестантами» (Ірландія). Втім, подібна нечисленність посилянь на сакральні символи характерна для всіх кольорів: «Кров Христа» (червоний – Тонга), «життєва сила, спрямована до вічних небес» (червоний – Узбекистан), «релігія» (червоний – Мексика), «Вічні небеса» (блакитний – Узбекистан), «нескінченність небес» (блакитний – Казахстан); «духовне благополуччя» (жовтий – Того), «колір християнства» (жовтий – Вануату), «плідні діяння короля на ниві релігії» (жовтий – Бутан); «іслам» (зелений – Шрі-Ланка, Узбекистан, Туркменістан, Саудівська Аравія, Алжир, Азербайджан, Судан, Мавританія, Лівія), «католики» (зелений – Ірландія); «Протестанти» (помаранчевий – Ірландія).

Етнічна складова (слов'янський дух) в поясненні білого кольору явно звучить тільки в кольоровій гамі Болгарії. Пряма прив'язка до державного ладу (монархія) виявляється тільки в розшифровці цього кольору у Франції і в декларації «світу між консерваторами і лібералами» в Панамі. На противагу цьому найбільш політизований червоний колір – колір крові (22 країни) і боротьби за свободу і незалежність (45 країн).

По-друге, спостерігається наділення того чи іншого символу державності у різних народів різними кольорами. Наприклад, рівність в різних культурах

позначається білим (Тринідад і Тобаго), жовтим (Ефіопія, Гвінея), червоним (Парагвай, Намібія) і синім (Колумбія). Такими ж кольорами «розфарбована» любов. Навіть сонце на прапорах держав представлено в діапазоні чотирьох кольорів: білого, жовтого, червоного і червоно-помаранчевого. Навіть революція, що традиційно пов'язується з червоним кольором, на прапорі Лівії має зелений колір, Судану – чорний, а Франції – синьо-червоний.

По-третє, можна припустити, що символи в цілому групуються за чотирма критеріями: природні явища та ресурси, людські якості, пам'ятні події і група, що важко піддається класифікації. Як ми бачимо, домінують людські якості, серед яких представлений досить широкий спектр. Можна допустити, що в країнах використовують кольори за таким принципом: «надія» – 24 країни, «чистота (помислів, ідей, прагнень, вчинків)» – 18, «мужність (сміливість, стійкість, хоробрість)» – 14, «справедливість» – 11, «жертвність» – 8 держав, до цієї групи ми можемо віднести і Україну та Молдову.

Що стосується останньої групи символів, то про багатство (достаток, добробут) «марять» тільки 8 країн третього світу. Тоді як єдність, солідарність, свобода є найважливішими для інших країн. Якщо свобода, як цінність, актуалізована, перш за все, для європейських країн, то інші цінності представлено більш-менш рівномірно в усіх регіонах. Навіть поверхневий аналіз колірної символіки державних прапорів дозволяє зробити висновок, що більшість представлених країн вибудовують свою геральдичну систему, виходячи зі священних (в тому числі сакральних) для даного народу вищих цінностей. Тому вивчення прапорів наочно показує нерозривний зв'язок нації і держави, що створює та захищає свої позиції через просування національної символіки [Новожеєв, 2005, 93].

Таким чином, будь-яка візуальна знакова система становить важливу частину людської культури. Державна символіка є інформаційним, політичним і естетичним аспектом цієї культури. Уміння її «читати», розшифровувати, інтерпретувати ланцюжок з ланок візуального мислення допомагає людям розуміти і приймати базові цінності один одного.

1.2 Теоретичні засади вивчення візуальних образів державної атрибутики

При вивченні державної атрибутики та символіки існує три ключові підходи:

- класично-геральдичний;
- політико-історичний, політологічний;
- соціологічний, семіотичний.

В класично-геральдичному підході в першу чергу потрібно визначити, що таке герб, оскільки під цим словом нерідко мають на увазі емблему як таку, не приділяючи уваги його суті. Вивченням гербів займається геральдика, назва якої походить від слова «герольд» (heraldus). Так називали осіб, які були розпорядниками на лицарських турнірах, де, власне, лицарська геральдика і поставала перед учасниками та глядачами у всій своїй красі. Під геральдикою мали на увазі дві речі: по-перше, це практична діяльність по складанню гербів і сама сукупність гербів, а по-друге, це наукове знання про герби, історична наука, яка займається їх дослідженням і аналізом. Слово «герб» в українській мові через посередництво інших слов'янських мов сходить до німецького слова зі значенням «спадок». Тим самим в самій назві вже закладена дуже важлива інформація про одну з «частин» геральдики – родове наслідування, де герб передається у спадок від предків до нащадків. У багатьох же європейських мовах слово «герб» співвідноситься зі словом «зброя», що демонструє генезис геральдики: перші геральдичні зображення дійсно з'явилися на озброєнні.

Герб – це окремий випадок емблеми, тобто візуального втілення символу, однак не всяка емблема є гербом. Зірка з різною кількістю кінців, хрест у всіх його варіаціях тощо – емблеми, які самі по собі гербами не є. Щоб бути гербом, емблематичне зображення повинно відповідати цілому ряду умов. Перш за все, воно повинно бути створено відповідно до визначених писаними або неписаними правилами і традиціями. Геральдика – це певна емблематична система, в якій склався своя емблематична мова, сформувалися особливості

зображення і розташування окремих елементів, виробилася структура герба і принципи його опису. Іншими словами, це не якийсь хаотичний набір зображень, а чітко виділяється система, що має свою структуру, внутрішню логіку і свої характерні риси. Наприклад, головним візуально-розпізнавальним елементом герба є щит, і якщо якусь емблему помістити в щит, то це вже дасть їй деяку геральдичність. Символічна мова геральдики є умовною, оскільки завдання полягає не стільки в зображенні чогось реального, скільки у відображенні цієї реальності за допомогою тих чи інших умовних емблем [Герб, 2021].

Друге важливе завдання, через яке, власне, і з'явилася геральдика – це функція ідентифікації. Герб означає свого носія, ідентифікує його, є його візуальним символом і тому є індивідуальний. Серед таких носіїв (гербо-носіїв) можуть виступати конкретна особистість (особистий герб), рід (родовий), корпорація (корпоративний), місто (міський), адміністративно-територіальна одиниця (територіальний) і, нарешті, держава (державний).

Геральдика – це дисципліна, що має за мету вивчати герби, кольорові емблеми, які мають приналежність до громадськості; досліджує історію появи та розвиток гербової традиції; закони складання та використання гербів.

Геральдика «перекидалася» в минуле, приписувалася абсолютно негеральдичні товариствам, тому що в свідомості твердо встановився принцип важливості і обов'язковості герба. Так виникла «вигадана» геральдика з гербами царя Давида, Юлія Цезаря, Гектора Троянського і навіть Ісуса Христа [Геральдика, 2021].

В рамках геральдичної практики поступово формувалися правила і принципи складання герба. Цей процес був тривалим, супроводжувався особливими геральдичними трактатами (трактати про лицарство написав навіть великий вчений Раймунд) і завершився вже в XVII столітті у французькій геральдиці. Європейська геральдика була інтернаціональна, хоча і мала деякі регіональні особливості, а особливо геральдична «мова», необхідна для

короткого і чіткого опису герба (так званого блазонування) сформувалась на основі древньо-французької.

У сучасності геральдика знову відродилася і продовжила свою історію в якості практичної діяльності, активізувалися, звичайно, і дослідження геральдики як об'єкт наукового аналізу.

Політично-історичний та політологічний підхід розглядає історію виникнення символіки у державі сотні тисяч років тому. З еволюцією змінювалась і символіка. Спочатку символи мали містичне, сакральне значення, потім за часи різних епох символи відігравали велику роль для націй (релігія, геральдика, обряди, тощо), а от вже в епоху Реформації ставлення до символів було дуже змінено для прямого їх розуміння людьми. Тобто якщо раніше, створення символів було несвідоме, то в епоху Реформації розвивається світорозуміння та пряме розуміння тих чи інших речей та символік.

Це тісно пов'язано з відходом геральдики від лицарства та початку застосування її підходів для інших цілей, в тому числі соціально-політичних, та формування державних символів. Таким чином символіка набуває політичного та політологічного контексту та починає виконувати функції політичної комунікації на користь конкретних держав. Очевидно, що тогочасні держави не мали сучасного вигляду, однак універсальна мова символів сприяла успішній комунікації між державними утвореннями. Тут буде доцільним трохи зупинитися на самому понятті держави.

Держава – це політичний інститут правління, який характеризується суверенною владою та має певні територіальні повноваження через схему створення певних організацій, за допомогою яких здійснюється політичне, економічне та ідеологічне управління. Він позначає асоціацію із законами та урядом на визначеній території. Дане поняття походить з часів античності, де воно означало певний господарський порядок заснований на приватно-господарських відносинах. В той же час, антична держава не була монополістом даних відносин, а висувала на перше місце суспільство і особистість, які мали економічний та політичний суверенітет з великими

ступенями свободи, що породжувало більш високу гуманістичну культуру [Держава, 2021].

Американський професор Дж. Генрі Холланд інакше висловлювався про визначення терміну «держава». За його словами, *«держава – це численні скупчення людей, які загалом займають певну територію, серед яких є воля більшості встановленого класу людей, завдяки силі такої більшості або класу, що має перевагу над будь-якою з їх кількості, що виступає проти цього»* [Billon, 1976, 33].

Держава має чотири основні атрибути, а саме: населення, територію, уряд та суверенітет. Населення та територія становлять фізичну основу держави, тоді як уряд та суверенітет – її юридичну або політичну основу. І звісно, наразі жодна держава не може існувати без візуальної державної атрибутики, такої як герб, прапор, гімн і багато інших народних символів.

Зрозуміло, що не можна уявити державу без людей, а якщо держава не може існувати без людей, території, державних символів, то можна сказати, що і сучасні люди не можуть існувати без цих атрибутів. Таким чином державна атрибутика – це уособлення самого народу тієї чи іншої держави.

Однак існує суперечка серед політичних мислителів щодо чисельності населення, яке повинно бути в державі. Давньогрецькі філософи, такі як Платон та Арістотель, виступали за невеликі держави з малочисельним населенням. Ідеальною державою Платона була громада близько 5000 осіб.

Взагалі, Платону належить найвідоміше вчення про ідеальну державу. Щоб зрозуміти суть його поглядів, необхідно розуміти суть його філософії в цілому. Платон вважав за необхідне розрізняти світ ідей і світ речей. При цьому самі ідеї володіли істинним буттям та існували поза часом і простором, а речі представляли собою бліді і недосконалі копії, втілення ідей в реальності. Стосовно держави сказане означає, що Платон розрізняв державу як ідеальну ідею, що існувала окремо у власному світі (ідеальну державу) і існуючу в реальному світі державу. Згідно з Платоном, реально існуючі держави слід

перетворити таким чином, щоб вони відповідали ідеальній державі, тобто державі як ідеї [Кунанець, 2018,].

Платон вважав, що ідеальна держава має бути влаштованою відповідно до принципів справедливості. На його думку, справедливість передбачає, що, по-перше, інтереси цілого (держави) важливіше і вище інтересів приватного (окремих індивідів). По-друге, принцип справедливості означає, що кожен елемент цілого повинен виконувати властиві йому функції. У зв'язку з цим він ділив все населення ідеальної держави на три стани: філософів-правителів, воїнів (стражників) і ремісників та хліборобів (в цей стан включалися всі люди, так чи інакше пов'язані з виробництвом). Вони були носіями трьох основних засад держави: розумного (мудрість), запеклого (мужність) і жаданого. Справедливість полягає в тому, щоб кожен із цих станів виконував свої функції і не втручався в справи інших. Стану ремісників і хліборобів відводилися важливі, але все ж елементарні функції, тому Платон в своєму вченні практично нічого не говорить про них. За збереження і здоров'я ідеальної держави відповідають філософи і стражники, тому Платон приділяє основну увагу саме цим станам. Тут доречно зауважити, що у концепції Платона ці два стани практично зливаються в один правлячий клас, оскільки філософи-правителі відбираються з числа найбільш відзначених стражників. Філософів-правителів він називає «досконалыми охоронцями», а варту – «помічниками правителів і провідниками їх поглядів».

Арістотель у свою чергу, давав державі наступне визначення: держава – це *«спілкування подібних один одному людей заради досягнення можливо кращого життя»*. За Арістотелем, держава є продуктом природного розвитку. За переконаннями Арістотеля: *«Людина – тварина політична»*, тобто вона не може жити поза державою і поза суспільством. Спочатку людина створює собі сім'ю, але найкращим чином її політична природа реалізується в державі, яку він розуміє як союз вільних і рівних громадян, здатних брати участь у здійсненні законодавчої та судової влади [Кунанець, 2018,].

Арістотель, також як і Платон, шукав найкращу форму досконалого державного устрою. Кращим типом держави він вважав політію, що поєднує в собі якості аристократії і демократії. Іншими словами політія була їм названа державою «золотої середини», в ній дотримуються міра і помірність у всьому (від кількості законів до розміру території). Спиратися політія повинна на середній клас (перекіс в бік багатих приведе до олігархії, перекіс в сторону бідних – до крайньої демократії), влада повинна бути розділена між різними соціальними групами, для створення стабільного середнього класу частина землі і рабів повинна перебувати у спільній власності всього народу, а інша частина – в приватному володінні громадян. Зайві продукти громадяни повинні віддавати нужденним (таким чином можна уникнути соціальних вибухів) [Кунанець, 2018,].

Руссо також висловлювався за малі держави з невеликим населенням. Його версія була: *«Чим більше населення, тим менше свободи»*, тому на думку Руссо, у державі повинно бути не більше десяти тисяч осіб. Однак, добре відомо, що сучасні країни не обмежені таким підходом, оскільки жодні жорсткі рамки щодо чисельності населення не можуть бути встановлені через багатоманітність суспільства. У сучасному світі чисельність населення країн сильно варіюється від кількох тисяч, як у випадку держави Монако, до сотень мільйонів та, навіть, декількох мільярдів, як наприклад у Китаї, Індії, США, Індонезії, Пакистані.

Незважаючи на різницю в чисельності населення решта рис залишається незмінною і не впливає на характер держави. Втім, лише населення не є критерієм для вимірювання сили країни. Багато що залежить від характеру та духу людей, а дух та характер населення уособлюють в собі, насамперед, візуальні образи державної атрибутики, їхні кольори, розміри, форма, ознаки, образи, символіка, лінії та розташування. Тому, дивлячись на герб чи прапор будь якої країни ми можемо зробити певні висновки стосовно волелюбності народу, його боротьби за свою землю, незалежність та притаманні їм традиції владонаслідування і героїчні сторінки в історії. Також в державній символіці

простежується шанування державної влади та традицій, а також ширість та відкритість народу.

Шарль Луї де Монтеск'є говорив:

«Прагнучи просвітити людей, ми все більше можемо докладати до справи ту загальну чесноту, в якій полягає любов до людства. Людина – це істота настільки гнучка і в громадському побуті своєму настільки вразлива до думок і вражень інших людей – однаково здатна і зрозуміти свою власну природу, коли їй показують її, і втратити навіть будь-яке уявлення про неї, коли її приховують від неї» [Монтеск'є, 2016, 157].

Взагалі Монтеск'є писав про державу та закони у їх відношенні до різних аспектів держави, однак наведене висловлювання можна розуміти і інакше. Оскільки державні символи містять у собі характерні риси, відсилання до важливих історичних моментів та культурний відбиток того, чи іншого народу, вони виступають з просвітницькою функцією та слугують пов'язуючою ланкою для різних поколінь зі своїми коренями та є носіями окремих ознак політичної культури даного етносу.

В цілому, політична культура в державі є явищем суспільного життя, поєднуючи в собі чуттєві, теоретичні, ціннісні та нормативні засади, які в першу чергу слугують для усвідомлення і розвинення всіх можливих зв'язків з інститутами влади та щодо участі управління суспільством.

Арзамасова А.Г. говорить про поняття «політичної культури», що вона міцно увійшла до складу ключових категорій політичної науки, а сама ця «культура» стала предметом широких дискусій. Вивчення політики, як науки, і мистецтва переконує в тому, що політичний процес при всіх притаманних йому випадковостях, несподіваних поворотах подій, багатоваріантності і альтернативності ситуацій, що виникають, підпорядковується внутрішнім закономірностям, які не можуть бути виведені безпосередньо ні з економіки, ні з психології. Тепер уже очевидно, що дослідження в області політичної культури допомагають глибше зрозуміти закономірності цього процесу, особливості політичної свідомості і поведінки націй і класів, шляхи і межі

еволюції політики держав і партій. Проблема розуміння політичних процесів якнайтісніше пов'язана з проблемою розуміння їх найважливішого компонента – політичної символіки.

Дослідження ролі та значення символів у політичній культурі набуває особливої актуальності, бо сьогодні, незважаючи на десятиліття, що минули після розпаду радянської держави, суспільство все ще перебуває в пошуках парадигми, що відповідає характеру і масштабу завдань, поставлених часом, а символи є тим цементуючим елементом, на базі якого будується і зміцнюється дух громадянства в державі, а також сприяють більш глибокому проникненню в розуміння сутності політичного вибору альтернатив розвитку країни.

Вивчення природи символів політики та їх впливу на свідомість, механізму формування та еволюції, вплив політичних символів на загальну політичну культуру і з іншого боку – вивчення впливу культури на політичні процеси сьогодні представляє науково-теоретичний і безсумнівний практичний інтерес, так як:

- по-перше, дослідження символів політичної культури має значення для вивчення і для оцінки історичного минулого нашої країни;

- по-друге, політичні символи, допомагають вирішувати величезну політико-виховну задачу. До початку нового століття завдання політичного виховання проявлялось у більшості випадків у пропаганді та агітації або політична діяльність громадян здійснювалася в формі примусу. Наразі відбувається становлення сучасної символіки і роль пропаганди та агітації поступається своїм місцем впливу символам-значенням політичної діяльності, що оточують нас з екранів телевізора, Інтернету та й просто на вулиці (прикладом може послужити використання кольорів державних атрибутів при розфарбовуванні будівель, міського автотранспорту і т.д.);

- по-третє, символічні складові державної політики вирішують проблему сприйняття та реалізації найскладніших політико-правових процесів у всіх сферах суспільно-політичного і державно-владного функціонування [Арзамасова, 2004, 98].

Тому дослідження питання про політичну культуру в контексті формування політичних символів набуває характеру одного з важливих завдань. Однак у світовій спільноті не існує єдиних правил і критеріїв зображення та тлумачення значення державних символів, що обумовлено невід'ємним правом кожної держави створювати свої символи відповідно до власних трактувань їх значення. В той же час при їх створенні, як правило, враховуються історичні, політичні, військові та культурні традиції народів, що проживають на даній території, їх відносини і зв'язки з іншими державами, запозичення і переплетення міжнародних традицій і культур.

В той же час у сучасному світі активізуються процеси, які характеризуються сплеском усвідомлення своєї національної ідентичності – приналежності до певної нації. Такий несподіваний і непідробний інтерес до проблеми національної ідентичності проявився серед населення багатьох країн та спочатку навіть отримав назву «етнічного парадоксу сучасності».

Представники різних націй починають все більше цінувати свою культуру на тлі наростаючої уніфікації духовних і матеріальних цінностей. Інтерес до свого коріння, на рівні як індивіда, так і суспільства в цілому, проявляється в найрізноманітніших формах – від спроб відтворення, відродження старовинних звичаїв і обрядів, спроб визначення національного характеру до прагнення зміцнити свою національну державність.

Символи національної ідентичності, представлені в державній символіці і атрибутиці дозволяють здійснювати важливу культурну і соціальну функцію у вигляді формування образу влади. Даний образ виражений, в першу чергу, у власних іменах, притаманних нації, їх вищих загальних культурних поняттях та цінностях, а також спільних загальнонаціональних ідеях [Романенко, 2017, 15].

Ідентичність представляється як вербальними, так і невербальними символами. При цьому символіка невербальних знаків (прапор, герб, гімн) може використовуватися для державної, політичної, етнокультурної та релігійної ідентичності. Як приклад невербальної символіки політичної ідентичності можна привести колірну символіку політичних партій сучасної

Німеччини. Так, червоний колір – колір партії соціальних демократів, чорний – християнсько-демократичної партії, а жовтий – партії лібералів.

Поняття етнічної і національної ідентичності часто вживаються як синонімічні. «Етнос», «етнічність» є основоположними для етнічної класифікації, а поняття «нація» визначається найчастіше, як державна форма етнічної спільності людей. «Нація», на відміну від «етносу» – це те, що дано не фактом, а те, що дано власними зусиллями і особистим вибором. *«Етнос я не вибираю, а націю – можу вибрати»*. Нація – це державна, соціальна, культурна приналежність індивіда, а не його антропологічна і етнічна приналежність. Іншими словами, нація, на відміну від етносу, є «уявною спільнотою», створюваною державою для ідеологічного виправдання і політичної легітимізації певних уявлень про територіальну, політичну і культурну єдність. З цієї точки зору не нація створює державу, а держава – націю.

Тимофієв М.Ю. говорить про сучасні символи націй, що це *«поєднання слів добре відоме мільйонам людей»*. В якості символів націй можуть виступати природні ландшафти, об'єкти флори і фауни, а також такі артефакти як прапори, герби, гімни, архітектурні споруди та меморіальні пам'ятники, інші твори різних видів мистецтва і їх герої. Список об'єктів, які можна визначити як символи націй різноманітний і великий, що не знімає запитань, на які немає чіткої й однозначної відповіді: «Що таке нації?» і «Що таке символи?». Тільки відповіді на ці запитання дадуть можливість зрозуміти, яку роль виконують символи в існуванні націй і націоналізму. Якщо розглядати символи, як особливий вид знаків, то предметом вивчення стає семіотична матриця, що лежить в основі соціокультурної стратифікації в цілому. Так як розгляд феномена націй тісно пов'язаний із з'ясуванням їх зв'язку з етнічними спільнотами, а також з роллю в їх існуванні расового і релігійного чинників, то коло проблем, включених до вивчення символів націй, значно розширюється. Роль і значення знаків і символів в існуванні націй стосується в тій чи іншій мірі всіх учасників соціальної взаємодії.

Ці питання виявляють зв'язок теми дослідження з двома проблемами, які мають теоретичну і практичну актуальність. По-перше, в даний час в багатьох регіонах світу оголошується про виникнення нових націй, йдуть процеси будівництва нації. Багато проблем формування національних спільнот в пострадянському просторі залишаються невирішеними і для адекватного розуміння причин невдач національної політики необхідно дослідження механізмів процесу формування націй на різних рівнях.

По-друге, в сучасній науці немає скільки-небудь чіткого уявлення про те, що таке нації, яким є їхній онтологічний статус. Від з'ясування цього принципового питання залежить ефективність національної політики держави, зведення до мінімуму неминучих соціальних конфліктів, пов'язаних з національною диференціацією соціуму. Наявність національного дискурсу в політичному і культурному житті суспільства має на увазі включеність до нього і залежність від нього всіх учасників соціальної взаємодії, що робить національні дослідження особливо актуальними.

Відсутність загальноновизнаного уявлення про сутність націй змушує вчених або не торкатися цієї «темної» сторони їх існування, або створювати нові моделі аналізу феноменів націй, запозичуючи методології, що з'явилися в різних соціальних і гуманітарних галузях знання. Основне розмежування в дослідженнях націоналізму пов'язане з тим, що аж до теперішнього часу частина вчених не ставить під сумнів існування націй як деяких субстанцій, «колективних суб'єктів», в той час, як інша частина вважає за краще розглядати нації як уявні спільноти, які об'єктивувалися в процесі соціального конструювання [Тимофієв, 2005, 89].

Соціологічний та семіотичний підхід. Його специфіка передбачає звернення до робіт по соціальному конструктивізму і семіотики. Крім того, часто залучають для аналізу передумови мовної комунікації націй і положення системного підходу та безпосередньо звертаються до досліджень феноменів націй і націоналізму.

Основне положення концепції соціального конструктивізму – соціальний порядок існує лише як продукт людської діяльності – було вперше обґрунтовано П. Бергером і Т. Лукманом в книзі «Соціальне конструювання реальності», що вийшла в 1966 році. «Соціальне конструювання реальності» різко відрізняється від інших робіт Бергера і Лукмана за стилем і змістом. Вони вміють писати популярно і для широкого читача, тоді як ця книга написана для фахівців, містить в собі, поряд з живими прикладами, філософський аналіз основних категорій соціологічної теорії. Основну тему книги можна сформулювати наступним чином: як людина створює соціальну реальність і як ця реальність створює людину.

Бергер говорив у своїй праці: *«У кожного народу своя ментальність - своєрідний склад розуму, своє світовідчуття, світорозуміння. Казаху, наприклад, не властиві точність, чіткість в європейському розумінні. Він вважає за краще говорити алегорично, метафорично, з натяками, з барвистими образами. Душа у нього широка, вільна, як степ. Мислить він космічними категоріями. Він з презирством ставиться до дрібниць життя, до мишачої метушні, до мурашиної метушні. Він щедрий, дорожить днем сьогоднішнім, шанує предків, поважає традиції»*. Він мав на увазі, що кожний народ має своє призначення, яке визначається етносом, і, що на кожну націю впливають різні фактори з держави: мова, атрибутика, політика, соціум в цілому. Тому кожна нація має свою специфіку характеру, якийсь народ більш жертвний, якийсь більш щирий, щедрий, навпаки, заздрисний і т.п. [Бергер, 1995, 167].

Бергер є автором цілого ряду книг, які стали в США «бестселерами»: «Священна завіса», «Чутки про ангелів», «Єретичний імператив», «Піраміди жертв», «Капіталістична революція». Їм написано кілька підручників з соціології. Крім того, Бергер є одним з провідних представників американського неоконсерватизму, критиком як різних «лівих» теорій, так і практики «реального соціалізму». В останні роки в центрі його уваги знаходиться тема модернізації традиційних суспільств. Можна говорити про

створення ним власної «школи», правда, без якої б то не було догматично прийнятої доктрини.

Хоча Бергер і Лукман в рівній мірі належать до феноменологічної соціології та є учнями Шюца, між ними є чималі відмінності. Якщо Лукман досить послідовний і органічний у своїй орієнтації на феноменологію, будучи методологом, які розробляють проблеми, Бергер переходить від розробки теоретико-методологічних принципів до конкретних явищ, структур, інститутів [Бергер, 1995, 128].

М. Фуко доповнив конструктивістську парадигму, ввівши в науковий обіг поняття «дискурсу», «дискурсивних практик», що знайшли широке застосування в соціально-філософських дослідженнях в 1970-80-х роках. Конструктивізм отримав свій розвиток у творчості ряду зарубіжних соціологів, серед яких можна виділити роботи П. Бурдьє. Саме завдяки йому в соціальних дослідженнях стали широко використовуватися поняття «соціального простору» і «соціального поля».

У вітчизняній науці цей підхід знайшов оригінальне трактування в дослідженнях В.І. Ільїна. Можна вважати за необхідне доповнити конструктивістський підхід аналізу семіосфери націй системним підходом в інтерпретації А.І. Уймова, адаптованим до неформалізованих систем аналізом І.В. Дмитрівської [Тимофієв, 2005, 263].

Сомкіна Н.О. говорить, що символіка – це окрема глава в історії будь-якої культури, ключ до розуміння своєрідності та унікальності національного світогляду, а також дзеркало знакових соціокультурних інститутів та історичних явищ. Питання символіки нерозривно пов'язане з проблемами національної самоідентифікації і безпосередньо кореспондується з питаннями про національну картину світу. В останні роки на стику наукових дисциплін виникають наукові напрямки, присвячені різним аспектам вивчення національного менталітету. У цьому контексті звернення до проблеми символу, як відображення національної картини світу, зафіксованої в культурно-

історичних і політичних явищах, представляється не тільки актуальним, але й одним з провідних в сучасному історичному науковому процесі.

Будь-яка історія, особливо та, що базується на міфології, гносеології, соціології та політології, які виробляються в рамках культурно-етнічної самосвідомості народу, потім трансформується під впливом пов'язаних з історичним розвитком процесів. Культура різних країн просякнута символами, оскільки орієнтована на «золотий вік» правління імператорів, князів і саме символи дозволяють зберігати їх традиції практично в незмінному вигляді. Крім того, оскільки світосприйняття народів у різний період багато в чому базувалося на філософських, соціологічних та політичних концепціях, у вузькому сенсі – на ідеї нерозривності єдності людини, природи та соціуму ряд найважливіших історико-культурних феноменів отримали осмислення саме в орнаментах із зображенням тваринного світу [Сомкіна, 2009, 43].

В соціологічному розгляді символу, більше значення надається соціальному контексту його формування. Символ розглядається як інструмент створення соціальної картини світу та впливання інститутів влади на масову свідомість. П. Бурдье досліджує символ через поняття «символічний капітал» та «символічне насилля», а також «символічну владу». Виділивши основні види легітимної соціальної влади, Бурдье виділяв економічні, соціальні, культурні та символічні капітали можуть бути допустимі, гарантовані та затверджені юридично в результаті офіційної номінації. Символічне насилля проявляється в нав'язуванні державою через свої довірені обличчя власне соціального світу. Держава виступає у вигляді стримування монополії та легітимного символічного насилля. В соціологічних теоріях символ – це сутність, яка акумулює людську історію [Проць, 2008, 99].

Кирсанова Н.П., кандидат соціологічних наук говорить, що невід'ємним атрибутом будь-якої суспільної системи є влада, найнеобхіднішим засобом її функціонування і розвитку. Дослідники не знають реальних історичних товариств без влади, без владних відносин між суб'єктами. Соціальний простір

будь-якого суспільства пронизаний владою, яка присутня практично у всіх формах людського співжиття і взаємодії.

Процес здійснення влади протікає в рамках певних соціальних інститутів – держави, сім'ї, політики, армії, але може реалізовуватися і в рамках неформальних спільнот, самодіяльних рухів.

Різноманітність владних відносин і різноманітність суспільних сфер їх прояву породжують цілу гаму теоретичних і практичних проблем вивчення і здійснення влади, які, як свідчить історія, завжди були актуальні для людини. Але особливий інтерес вони викликали в періоди суспільних трансформацій, коли змін зазнають не лише матеріальні складові суспільства, а й свідомість людей, їх цінності та ставлення до навколишнього, в тому числі до системи влади.

Сучасна суспільна ситуація поставила перед гуманітарною наукою досить складні і, найголовніше, відповідальні завдання, які вимагають як теоретичного осмислення, так і практичного вирішення. Однією з таких задач по праву можна вважати аналіз природи влади і владних відносин в сучасному суспільстві, який був би неповним без розгляду ресурсів (джерел, основ) влади. Те, що влада обумовлена якимось набором ресурсів, що дозволяють суб'єкту реалізувати свою волю щодо об'єкта, вважається загальноприйнятим у дослідників влади. Р. Мартін пише, що основними елементами будь-якого пояснення влади є цілі уряду і розподіл ресурсів, які необхідні для їх досягнення. Р. Даль, характеризуючи роль «ресурсів» в поясненні і дослідженні владних відносин, підкреслює, що аналіз їх розподілу між індивідами і соціальними групами в різних суспільствах і історичних умовах – *«це древній, загальновизнаний, поширений і переконливий спосіб пояснення, використаний Аристотелем в Греції в IV столітті до н.е., Джеймсом Херрінгтоном в XVII столітті в Англії, батьками-засновниками американської конституції в кінці XVIII століття, Марксом і Енгельсом в XIX столітті і багатьма видатними вченими XX століття»* [Кірсанова, 2006].

Це цілком природно, що аналіз ресурсів влади абсолютно необхідний для розуміння розподілу влади в суспільстві, він допомагає виділити різні форми влади і оцінити її основні параметри. Можна сказати, що всі владні ресурси ми можемо спостерігати в атрибутиці різних держав. Оскільки символи, а саме, гімн, прапор та герб є основою символіки держави, існування влади у державі не можливе без символік та атрибутів розпізнання владних інтересів.

Висновки до першого розділу

Державна символіка – це знаки, що ідентифікують міжнародні суб'єкти в політичному просторі та слугують засобами невербальної комунікації завдяки символічним значенням та формуванню та подібних образних асоціацій. В цілому державний герб і прапор країни можна розглядати як цілеспрямовано створений імідж, а його художню структуру як конструкт, призначений для трансляції потрібної інформації з метою формування уявлень аудиторій в інтересах суб'єкта.

Також символи національної ідентичності представлені в символіці і атрибутиці – етнонімах, гербах, прапорах і гімнах, дозволяють здійснювати найважливіший напрям культурного і соціального конструювання, яким виступає формування образу влади, що виражає характерні власні імена етносів, їх вищі культурні універсалиї, місії та ідентичності.

Візуальні образи державної атрибутики уособлюють в собі дух та характер населення, що проявляється в їх кольорах, розмірах, формі, ознаках, образах, символіці і т.д. Тому, дивлячись на герб чи прапор будь якої країни, ми можемо зробити певні висновки стосовно цінностей, історії та владних традицій її народу.

РОЗДІЛ 2

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОЇ АТРИБУТИКИ УКРАЇНИ ТА МОЛДОВИ

2.1 Обґрунтування критеріїв порівняльного аналізу

У якості критеріїв порівняльного аналізу в розглянутому випадку можуть виступати:

- для прапора: форма, використані кольори та символи, їх розташування та розмір;
- для герба: форма, використана символіка та її значення, розмір та розташування символів на гербі, забарвлення означених елементів.

Символ – це умовне пояснення, уточнення будь-якого предмета, образ який умовно відтворює стійку думку, ідею, почуття. Символи позначають знаки та сутності, які хочуть донести. У якості символу в геральдиці можуть виступати різні зображення, слова, об'єкти.

Символи являються та слугують знаком. Ідеями донесення абстрактної думки.

Форма означає зовнішній вигляд, образ, яким хочуть донести той, чи інший зміст. Форма герба держави може бути: прямокутна, кругла, овальна, ромбічна, квадратна, трикутна (вважається найпоширенішою). За формою герба ми можемо дізнатися військові та народні традиції, історичні державні моменти, шлях народу до незалежності, і т.д.

Форма прапора найчастіше буває прямокутна, але в деяких країнах форма є трикутною. Форма прапора може мати різну кольорову гамму. Найчастіше зустрічаються такі кольори, як: жовтий, синій, блакитний, зелений, червоний, білий, чорний. Прапор може містити в собі горизонтальні або вертикальні лінії, образи держави, різні ознаки: віросповідань, історії чи міфології народу.

Кольори, використані в державних символах зазвичай мають наступне трактування:

- Блакитний або синій є символами свободи, незалежності, умиротворення, вірності, великодушності, ясності, досконалості і чистого неба над головою, а також моря або океану (в тому випадку, коли держава є невеликою за розміром і знаходиться на узбережжі);

- Жовтий – колір сонця, золота і пшениці, означає благополуччя і достаток, чесну працю на землі і енергію країни, її бурхливий розвиток в минулому і майбутньому. Жовтий також є символом верховної влади, знатності і примирення;

- Червоний – символ революційної боротьби, соціалізму і комунізму. Елементи червоного кольору на прапорі є також символами лівого анархізму і лівих націоналістів. Червоний колір прапора ототожнюється з пролиною кров'ю при боротьбі за незалежність та самоствердження країни; з героїчними вчинками всіх загиблих у кровопролитних війнах та революційних повстаннях; з кров'ю пригноблених класів, пролиною в боротьбі за звільнення від експлуатації. Також він може бути символом загибелі простих людей та робітників через скрутні умови життя та велике розшарування в доходах під час становлення капіталізму.

Державна символіка це зовнішня атрибутика, яка уособлює національно-державну ідею та є показником прагнень та переконань даної держави. Саме тому за допомогою цих візуальних знаків ми можемо однозначно ідентифікувати ту чи іншу національну спільноту. Дані розпізнавальні знаки: державний прапор, державний герб, державний гімн, прийняті та затверджені Конституціями всіх країн за законами, які стверджують та відображають суверенітет держав. Тому державні символи є обов'язковими елементами будь-якої країни, а шанобливе ставлення до них, патріотичні почуття та гордість за свій народ є основоположним кроком до створення духовних основ державності.

2.2 Спільні риси державної атрибутики України та Молдови

У відповідності до розглянутої теми роботи існує обмежена кількість наукових досліджень, однак розглядаючи наявні джерела, зокрема працю доктора соціологічних наук, професора кафедри міжнародних медіа комунікацій та комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Романенка Юрія Вікторовича, можна сказати, що державна символіка України та Молдови є логічно завершеними та остаточно сформованими завдяки історії ідейними візуальними образами, які всебічно відображають ключові сторінки минулого обох країн. При детальному аналізі можна легко помітити, що в зазначених державних символах присутня досить велика кількість спільних рис.

Якщо розглянути кольорову гамму, то універсальність блакитного кольору обґрунтовується в схожих випадках образом неба, яке тяжіє над землею і людьми. Загальність неба, як вираження нескінченності відповідає все тому ж інтровертному мисленню, яке пізнає саме себе як нескінченну реальність.

Інтровертивність, пасивність в поєднанні з тривожністю і песимістичністю доповнюють ієрархічно вищу диспозицію макроідентичності країни. Оскільки всі перераховані вище ознаки, властиві синьому, представлені в блакитному в «розбавленому» вигляді, то мова йде про відповідні кількісні градації вираженості цих ознак, хоча їх якісні прояви залишаються незмінними. [Романенко, 2017, 102].

Жовтий колір виражає потребу у враженнях і емоційною насиченою міжособистісною взаємодією, активність заради активності, спілкування заради спілкування, орієнтації на процес діяльності при відкиданні ролі результату.

Обидва кольори, будучи з'єднаними, дають «на виході» тип особи (макроідентичність і відповідний їй соціотип), схильної до перепаду настрою (від депресивного до маніакального, від веселого до сумного).

У прапорах України та Молдови присутні сині та жовті кольори в формі смуг. Для більш повного розуміння ще раз визначимо зміст цих кольорів: жовтий – колір сонця, золота і пшениці, означає благополуччя і достаток, чесну працю на землі і енергію країни, її бурхливий розвиток в минулому і майбутньому. Жовтий також є символом верховної влади, знатності і примирення; синій колір є символом свободи, незалежності, умиротворення, вірності, великодушності, ясності, досконалості і чистого неба над головою, а також моря або океану.

Одночасно поєднання блакитного і жовтого характеризує ненаправлену інтелектуальну діяльність, яка сильно розбалансована за рахунок ситуаційних чуттєвих переживань. У геополітиці це висловлює схильність до захоплення випадковими авантюрними ініціативами при слабкості національної самосвідомості. Для історії України слабкість національної самосвідомості пов'язана з феноменом розділеності етносу на окремі фрагменти державою окупантом і використання ним технологій етноеліт [Романенко, 2017, 102].

На гербах Молдови та України зображені птахи, а саме на молдовському орел, а українському тризуб – це сокіл Рарога. Символіка птаха означає повітряну стихію, а повітря, як відомо, легке й може проникати всюди. Птахи сполучають світ земний і небесний. Птаха часто порівнюють із сонцем та вогнем. Птахи здавна трактувалися як жертвні істоти і з історії загальновідомо, що народи України та Молдови жертвні та завжди боролись за незалежності своїх держав. Жертвність виявляється в символіці гербів цих країн, та вище сказане це підтверджує. Також, тяга до волі вимальовується і у прапорах даних країн [Мазур, 2008].

Жовтий колір на тлі блакитного може бути приємним для нашого ока з естетичної точки зору. Однак, семантична інтерпретація виявляє слабку сумісність холодного голубого та теплотою жовтого. Мислення «в блакитному», яке втрачає спрямованість «в жовтому» дійсно дає на виході потік свідомості, тобто свідомість позбавлена будь яких намірів. [Романенко, 2017, 102].

Булава є теж аналогією в гербах даних країн. Булава є символом жорсткої чоловічої сили, де правили чоловіки-завойовники, вона дуже швидко стала символом верховенної держави. Булава означає, готовність народу боротися та захищати свою землю.

Щит – символ божественного покровительства, захисту честі і вірності. Щит робить невразливим воїна, але він йому не для того, щоб ховатися. Щит дає можливість діяти, не втрачаючи головного.

Щит в геральдиці є основою будь якого герба, це зображений щит, який несе в собі певний набір гербових фігур.

2.3 Відмінність в державній атрибутиці України та Молдови

Повертаючись до вище згаданої праці доктора соціологічних наук Романенка Юрія Вікторовича, варто відмітити, що державний герб республіки Молдова є пересічений щит, у верхній частині якого розміщено червоне поле, в нижній – синє. У центрі щита зображена голова тура, між рогами якого розташована восьмипроменева зірка, праворуч від голови – п'ятипелюсткова троянда, зліва – півмісяць, звернений і злегка нахилений вліво. Всі елементи на щиті золотисті (жовті). Щит поміщений на грудях орла, який тримає в дзьобі золотий хрест (орел-хрестоносець), у кігтях: праворуч – зелену оливкову гілку, зліва – золотий скипетр (рис. 1) [Герб Молдови].

Рис.1. Державний Герб Молдови.

Молдавський геральдист С. Мазур дає цікаву історико-релігійну і культурологічну інтерпретацію символів молдавського герба, показуючи, що на гербі зображений не зубр, а бик (тілець), в авторській термінології – «Sfîntul Moldovei» – «Святий Телець – Пане Молдови». Посилаючись на вірші Біблійної книги Апокаліпсис (4:1-8) автор констатує, що «... розгадка способу Тельця

прихована в цьому описі, зробленим Святим Іоанном», і вона полягає в тому, що «... тілець є Сила і Міць Бога».

Автор зауважує також, з чим цілком можна погодитися, що «Sfintul Taur», тобто Святий бик, зображений на духовному гербі Молдови – поняття тотожне небесному Тельцю, тому його Святий образ (не голова, а саме образ), був головною Духовною складовою герба Молдови.

Але навіть вдаючись до інтерпретації релігійних символів Святого Письма, витягти з тельця будь-яку символіку, крім жертвовної, не вдається. Досить згадати, що кров'ю козлів та телят освячувався ковчег в іудаїзмі, оскільки саме цих тварин приносили в жертву, як за гріхи окремих людей, так і спільноти.

Словосполучення «Sfintul Taur» може вживатися, на переконання автора, тільки в поєднанні з поняттям: Високий, Духовний рівень або богоподібна істота. Звичайно іншого поєднання і бути не може, так як будь-яка інша істота взята з природи, уособлює символ могутності й благополуччя, не має права на назву «Святий» [Романенко, 2017, 34].

Щоб наблизитися до істини і найбільш точно усвідомити значення Божественних символів Автор рекомендує підключити священнослужителів до цієї проблеми і з ним не можна погодитися в тому, що таке втручання якось змінить само-сприйняття молдаван і їх соціально-історичну місію, оскільки символи виступають атрибутами ідентичності, які поза цієї ідентичності позбавлені своїх можливостей.

Тим більше, якщо автор в контексті своїх попередніх роздумів вказує на пов'язану з телям на композиції герба Молдови Віфлємську зірку, а також корону Духа, що є символами іудаїзму і християнства, тож саме визнання комплексу цих символів має передбачатися, як висновок про виконання самим молдавським етносом жертвовної місії в історії. Таку місію молдавани, власне, і виконують, як частину румунських або російських геополітичних проєктів [Романенко, 2017, 34].

На прапорі Республіки Молдова зображено три вертикальні смуги однакової ширини: синя, жовта і червона. Герб Молдови розташований в центрі прапора на жовтій смузі (рис. 2) [Прапор Молдови].

Рис. 2. Прапор Молдови.

Макроідентичність українця (тобто релігійна, расово-антропологічна (етнічна і субетнічна), соціально-групова (соціально-макрогрупова) і професійна) побудовані від мікроідентичностей (гендерної та сімейної), що перевертає ієрархічний порядок ідентичностей і відповідає міноритарному статусу титульного етносу в культурному, соціальному і психічному, а також в територіально-фізичному просторі, побудованому соціальною структурою гендеру, як мікрорівнева ідентичність зумовлена панівним становищем витісненого на рівень колективного несвідомого язичництва (релігійних культів матеро-поклонства) при переважанні на вищих рівнях ідентифікації привнесених культурних і соціальних змістів [Романенко, 2017, 83].

Прояви дифузії ідентичності в Україні стосуються кількох аспектів:

1) витіснення і придушення вербалізованої етнічної самоідентифікації у представників титульного етносу, що приводить до сором'язливого замовчування або до девіантних і фрагментарних способів презентацій етнічних образів (в якості аспектів ідентичний вербалізується вторинним, якщо відсутні

третинні культурні образи – вишиванки, писанки, народні пісні, вареники та борщі і т.п.), при цьому здійснюється акцентування уваги на питаннях ідеології, філософії і т.п.;

2) проявів етнічної байдужості, неухважності по відношенню до етногруп, які проживають на території України, але, тим не менш, без документацій з точки зору їх ідентичності;

3) в не розрізненні об'єктивних і суб'єктивних складових етнічної ідентичності, тобто не розрізнення українців і не українців по об'єктивним і суб'єктивним ознакам. Досить часто спостерігається, наприклад, ототожнення україномовних і українців (що не має ніяких підстав, оскільки володіння українською мовою може являти собою частину мімікрійного репертуару для частини етнічних груп), або, навпаки, позиціонування татаро, германо, російськомовних, як не українців (що теж позбавлене етно-антропологічних і національно-політичних підстав) і т.п.;

4) змішування етнічної та національно-державної ідентичності (в умовах приватизованої мультиолігархічної держави, що представляє інтереси маргінальних етнічних і компрадорських (верхівок буржуазії) квазіеліт (Квазіеліта – це група людей, яка займає провідні позиції в політичній системі, але не відповідає сучасній моделі елітарних рис [Політичні еліти]). Таке змішення є найбільш небезпечним, в першу чергу, в силу деконструкції позитивного іміджу етнічної спільності, яка навряд чи зможе знайти спосіб національної спільності в умовах приватизованої держави [Мазур, 2008].

Герб України – це синій щит з центральною фігурою золотого (жовтого) кольору тризубом (рис. 3). Складається з малого і великого гербів. В даний час використовується в основному тільки малий герб.

Існує кілька теорій про походження знака Володимира Великого, який зараз називають тризубом. Найпоширеніша з них – це стилізоване зображення сокола-Рарога, падаючого на видобуток – фамільний знак князів Рюриковичів. Знаки Рюриковичів не були «середньовічними європейськими гербами», хоча б тому, що середньовічна геральдика виникла в Європі не раніше XII століття.

Однак геральдика існувала і до середньовічної Європи – з глибокої давнини відомі геральдичні знаки правителів, богів, окремих родів (наприклад, тюркська тамга); релігійні знаки, які входили до складу гербів. Подібні знаки наносилися на стіни фортець, зображувалися на монетах, амулетах, персях і інших предметах [Герб України].

Український герб, як символ феодальної влади, відображає культурну гетерогенність українського суспільства, що проявляється на практиці, в двох діаметрально-протилежних стратегіях та соціалізації представників пануючого і не пануючого стану. Основою для соціалізації представників панівної верстви служить імпортований соціальний інтелект, який являє собою частину феодально-політичних звичок.

Рис. 3 Герб України.

Прапор України – це дві рівні смуги жовтого та синього кольору де синій означає небо, а жовтий пшеницю (рис. 4). Всі ми знаємо про зміни між собою жовтого кольору та синього, ці зміни були здійснені в УНР, і помилково приписують перевертання кольорів Скоропадському, але за часів Скоропадського зміни в прапорі не були здійснені.

Блакитний або синій кольори є символом свободи, незалежності, умиротворення, вірності, великодушності, ясності, досконалості і чистого неба над головою, а також моря або океану.

Жовтий – колір сонця, золота і пшениці, означає благополуччя і достаток, чесну працю на землі і енергію країни, її бурхливий розвиток в минулому і майбутньому. Жовтий також символом верховної влади, знатності і примирення.

Рис. 4. Прапор України.

Повністю відкидаючи алегоричну версію тлумачення і розуміння українського прапора, спробуємо проаналізувати його в контексті прояву певних ознак (атрибутики) макроідентичності.

Блакитний колір виступає ослабленою версією синього, тобто, виступає індикатором меланхолії – слабкого (гальмівного) типу нервової системи з переважанням чутливості, концентрації, прагнення до спокою при одночасному домінуванні чутливості, залежно, від зміни поведінки (конформності) і тривожності.

З іншого боку, при посиленні блакитного посилюється також комплементарне мислення, функція інтровертного відчуття. Сама поява блакитного виступає маркером для посилення всіх видів розумової або сенсорної активності, пов'язаної з наукою або науково-філософським (частіше

ідеологізованим) мистецтвом, які працюють, скоріше, для пропаганди, ніж для задоволення специфічно-естетичних потреб [Романенко, 2017, 51].

Досконале або недосконале володіння чим-небудь визначається шляхом зіставлення дій або їх результатів зі структурами, тобто з образами статусно-рольових ієрархій, характером, інтегрованими в нього соціальними нормами.

Саме символіка допомагає народу, висловлюватися мовою психоаналізу. Захват, захоплення, благоговіння, повага часто служать маскою для заздрості, приховуючи сумними історичним поразками і визнання свого утиску в порівнянні з об'єктом ідеалізації.

Ідеалізація передбачає одномірне сприйняття (як позитивне, так і негативне) того (чи кого) ми ідеалізуємо. Ми найбільше відчуваємо страх і заздрість щодо кого-небудь або чого-небудь там і тоді, де і коли найбільше захоплюємося цим.

Держави в цьому плані є подібними до людей, оскільки у них теж є об'єкти ідеалізації. І ці об'єкти ідеалізації знаходять своє вираження в символах прапорів і гербів, тобто в символах державної ідентичності. Цікаво буває помітити, що символи національної ідентичності стають вираженням як того, чого бракує цій самій державі так і того, що призводить його до поразки в геополітиці. Сфокусованість на таких значеннях дає можливість інтерпретувати історію тієї чи іншої держави як розгорнутий прояв імперативів його місії в символах державної атрибутики [Романенко, 2017, 29].

Висновки до другого розділу

Отже, у символіці України та Молдови є елементи, які схожі, та перекликаються. Це кольори на прапорах синій та жовтий. Символіка птахів на гербах. Вище перераховані атрибути означають незалежність, умиротворення, вірність, великодушність, свободу, бурхливий розвиток у минулому та майбутньому.

Обидва кольори на символіці даних країн символізують прагнення до свободи та щедрість і багатство надр та народної душі, однак їх поєднання характеризує ненаправлену інтелектуальну діяльність, яка сильно розбалансована за рахунок ситуаційних чуттєвих переживань. У геополітиці це висловлює схильність до захоплення випадковими авантюрними ініціативами при слабкості національної самосвідомості.

Жертовність показує телець на гербу в Молдові, а жертовність України ми можемо побачити по історії та атрибутиці.

Відмінності розглянутих символік в першу чергу полягають в шануванні владних традицій та практиці владонаслідування, що проявляється в орлі та скіпетрі на гербі Молдови, які є традиційними символами імперіалізму. В той же час домінування синього кольору на гербі України, а також стилізоване представлення соколу Рарога підкреслює волелюбність українського народу та його прагнення до власної незалежності, яку вони готові відстоювати, що підтверджується зображенням на гербі щита та меча.

РОЗДІЛ 3

СОЦІОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРАКТУВАННЯ ВІЗУАЛЬНИХ ОБРАЗІВ ДЕРЖАВНОЇ АТРИБУТИКИ УКРАЇНИ ТА МОЛДОВИ

3.1 Програма соціологічного дослідження

Актуальність теми дослідження: невід’ємним атрибутом політичної комунікації є застосовувана в ній візуальна символіка, роль та вагомість якої, завдяки поширенню сучасних медіа значно збільшується. Класичним представниками державною символіки у домінуючій більшості випадків є: державний герб, гімн, прапор. Але зараз в XXI столітті додався ще один візуальний засіб – телебачення, яке стає домінуючим джерелом політичної інформації. Політики розуміють значення візуалів і працюють однаково важко, щоб створити ефективні зображення. Словом, візуальні образи відіграють центральну роль у побудові політичних образів та існування держави в цілому. Державна символіка уособлює в собі державний суверенітет, верховенство держави та незалежність. Державні символи мають центральну позицію в політичній комунікації.

Дослідження символів політичної культури має значення для вивчення, і для оцінки історичного минулого нашої країни, бо багато помилок і прорахунків в політичній сфері.

Політичні символи, допомагають вирішувати величезну політико-виховну задачу. До початку нового століття завдання політичного

Символічні складові державної політики вирішують проблему сприйняття та реалізації найскладніших політико-правових процесів у всіх сферах суспільно-політичного і державно-владного функціонування.

За допомогою візуальних образів ми можемо робити певні висновки стосовно нації оскільки візуальні образи уособлюють в собі дух та характер народу. Ми маємо можливість візуальної комунікації за допомогою державної символіки – один із значних факторів, що характеризує сучасну соціокультурну

ситуацію – глобалізацію світової спільноти в поєднанні з виявленням етнокультурної своєрідності його суб'єктів. Естетична сторона цього процесу, хоча і не очевидна на перший погляд, виконує найважливішу функцію – допомагає переводити знаково-символічне значення зображення в ідейно-образну мову власної культури. Об'єднуючи герб і прапор країни в поняття «державні символи», необхідно уточнити: правильніше вважати прапор символом державної влади, який уособлює суверенітет держави, а герб – символом держави, що розповідає про його історію, політику, майбутні прагнення. Прапор як державний символ представляє собою полотнище визначеної геометричної форми (найчастіше прямокутної), що зображує та символізує у абстрактному вигляді за допомогою набору характерних символів та відповідної гамми кольорів, ідею державності певного народу. У свою чергу державний герб являє собою емблему, на якій зображені фігури значущі або такі, що мають сакральний зміст для даної нації – символи, фігури чи істоти (живі або фантастичні).

Проблема емпіричного дослідження: виявлення спільних рис соціальної макроідентичності України та Молдови через їх державні символи незважаючи на розбіжності в їх побудові та трактуванні народом.

Об'єкт дослідження: Державна атрибутика України та Молдови.

Предмет дослідження: Макроідентичність України та Молдови в символах державної атрибутики.

Мета дослідження: Визначити, систематизувати та дослідити макроідентичність державної атрибутики України та Молдови.

Завдання дослідження:

1. Визначити сутність візуальних образів державної атрибутики.
2. Здійснити порівняльний аналіз України та Молдови в символах державної атрибутики.
3. Провести соціологічне дослідження з метою виявлення особливостей сприйняття державної атрибутики України та Молдови студентами.

Робочі гіпотези дослідження:

1) Візуальні образи державної атрибутики України та Молдови мають спільні риси у свідомості об'єкту.

2) Форми та зміст в державної атрибутики Молдови та України відображають психологічні та історико-культурні особливості народів.

3) Візуальні образи держав, уособлюють в собі схожість народів в політичних та державотворчих принципах.

Завдання емпіричного дослідження:

1) визначити рівень актуальності та рівень значущості державної атрибутики в поглядах сучасних студентів гуманітарних та технічних спеціальностей;

2) визначити доцільність використання державної атрибутики в сучасності;

3) охарактеризувати конкретні сегменти чому студенти обирають ту чи іншу відповідь і від чого це залежить;

4) спрогнозувати спільні риси державної атрибутики України та Молдови, та як це бачать сучасні студенти;

5) визначити особливості державної атрибутики України та Молдови.

Змістовний аналіз цих завдань та їх інтерпретація дає можливість виявити їх складові, які виступають у якості показників опитування.

Теоретичне визначення та емпірична інтерпретація основних понять дослідження презентується в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Теоретична та емпірична інтерпретація ключових понять емпіричного дослідження

Поняття	Теоретичне визначення	Емпіричне визначення
Актуальність вивчення державної атрибутики	Важливість вивчення державної атрибутики, як засобу невербальної комунікації в умовах	Актуальність та наочність державної атрибутики з точки зору сучасних студентів

	сучасних соціально-культурних поглядах	
Доцільність вивчення державної атрибутики	Відповідність символічних образів, державної атрибутики законам геральдики та національно-культурним особливостям	Напрями, цілі та способи застосування державної атрибутики в сучасності
Ефективність державної атрибутики, як засобу невербальної комунікації	Визначення ступеня відповідності змісту державної символіки та її сприйняття	Вивчення ступеня проблеми національного самовизначення та ідентичності серед студентів
Цільова аудиторія проведеного дослідження макроїдентичності державної атрибутики	Студенти та працівники в закладах вищої освіти можуть скласти цільову аудиторію порівняльного аналізу державної атрибутики України та Молдови	Студенти гуманітарних та технічних напрямків різниці вікових груп, та етнічної приналежності
Національно-патріотична самосвідомість та самовизначення	Поширеність використання та популярності державної атрибутики в сучасному соціумі, а також значущість візуальних образів держав, що уособлюють в собі спільні державотворчі принципи	Визначення рівня національної самосвідомості студентів гуманітарних та технічних спеціальностей через сприйняття державної атрибутики України та Молдови

Таблиця 3.2

Обґрунтування проекту вибірки

Стать	Вікова група					Всього
	16-18 р.	18-20 р.	20-22 р.	22-24 р.	Понад24р.	
Чоловіки	4%	5%	10%	5%	8%	32%
Жінки	15%	18%	20%	7%	8%	68%

Емпіричну базу дипломного дослідження становлять результати проведених соціологічних досліджень стихійної вибірки:

а) анкетне опитування студентів технічних та гуманітарних спеціальностей (віком від 16 до понад 24 років);

Вибіркова сукупність складає 400 осіб.

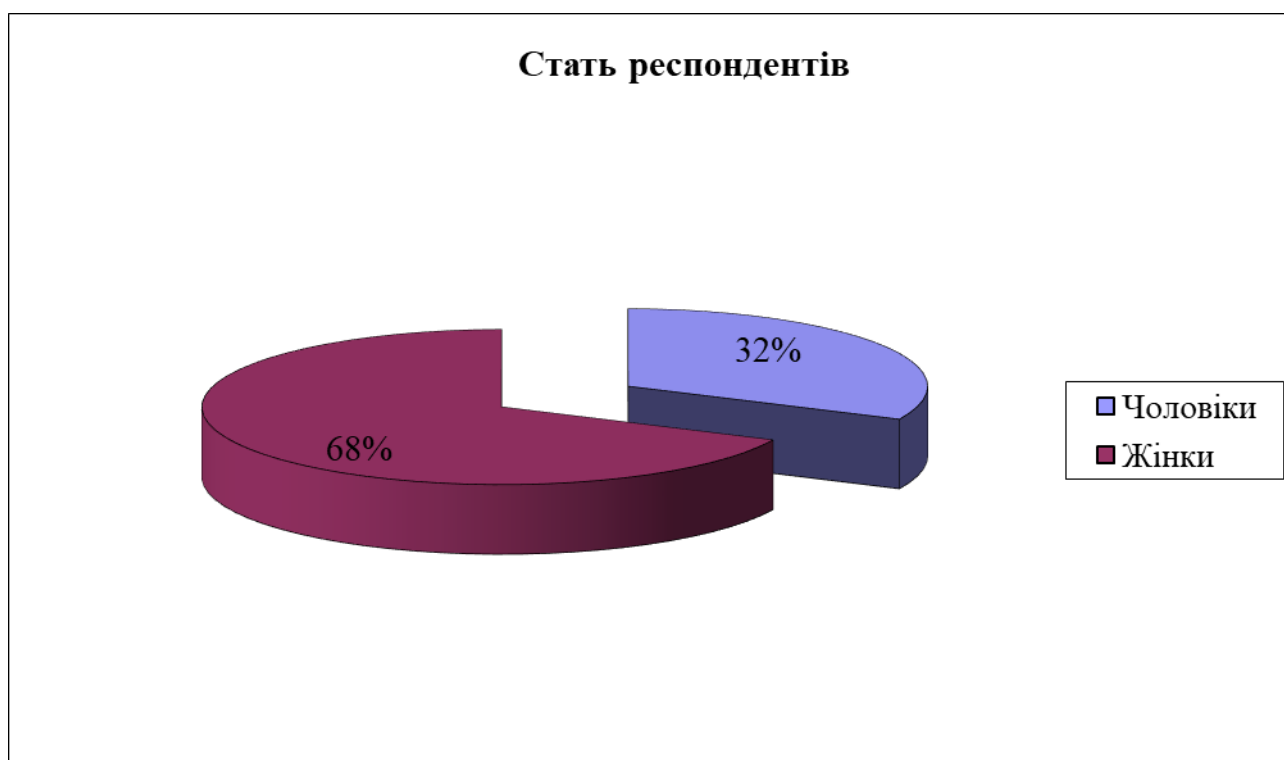
Опитування було проведено за допомогою GOOGLE FORMS, та були виведені діаграми за допомогою EXCEL. В роботі використовується нерепрезентативна вибірка та з самовідбором респондентів, та може використовуватись в подальших дослідженнях, так як це є пілотним дослідженням.

Методи збору соціологічної інформації

В якості методів дослідження було обрано такі види опитувального методу: анкетування, самовідбором респондентів, та може використовуватись в подальших дослідженнях, так як це є пілотним дослідженням.

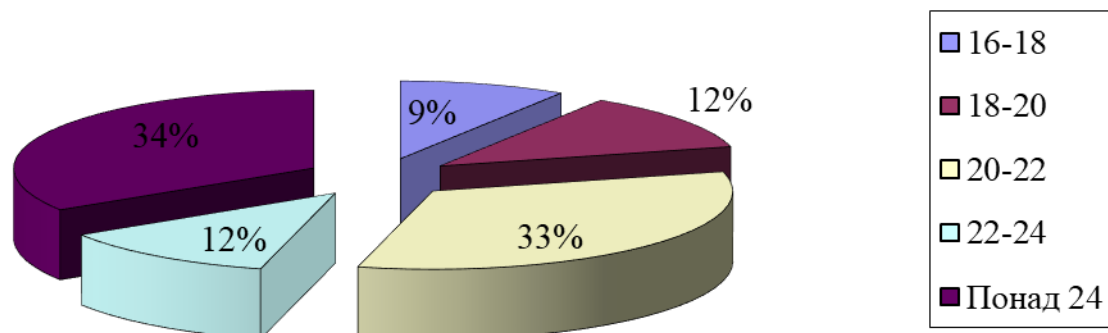
3.2 Аналіз результатів проведеного соціологічного дослідження

Тема візуальних символів є завжди актуальною, так як держава не може існувати без геральдики та символіки. Візуальні образи держав уособлюють в собі історію країн, прагнення до незалежності та дух народу. Державна символіка України та Молдови є логічно завершеними та остаточно сформованими завдяки історії ідейними візуальними образами, які всебічно відображають ключові сторінки минулого обох країн. При детальному аналізі можна легко помітити, що в зазначених державних символах присутня досить велика кількість спільних рис.

Було опитано респондентів із них 68% жінки та 32% чоловіки. З відсотків, можемо побачити, що участь в опитування прийняли більша кількість жінок, а не чоловіків.

Вік респондентів

У 34% респондентів вік понад 24 років.

У 33% респондентів вік 20-22 років.

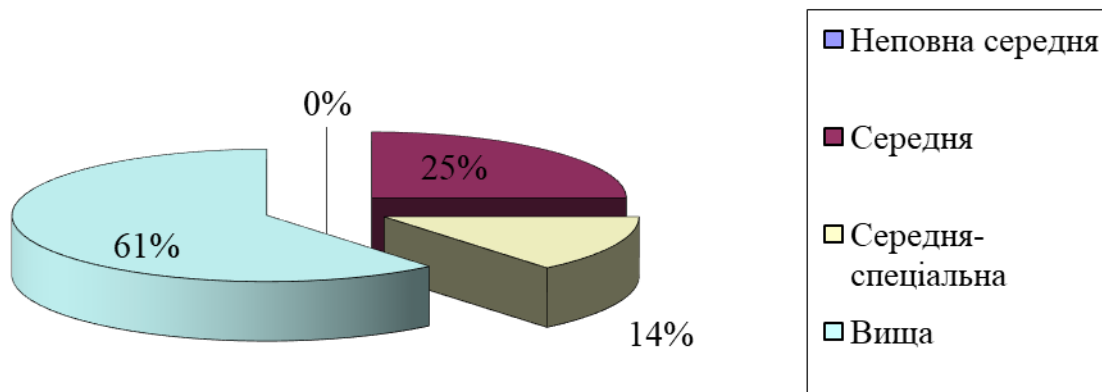
У 12% респондентів вік 22-24 років.

У 12% респондентів вік 18-20 років.

У 9% респондентів вік 16-18 років.

Найбільше респондентів мали вік понад 24 років.

Освіта респондентів

61% респондентів мають вищу освіту.

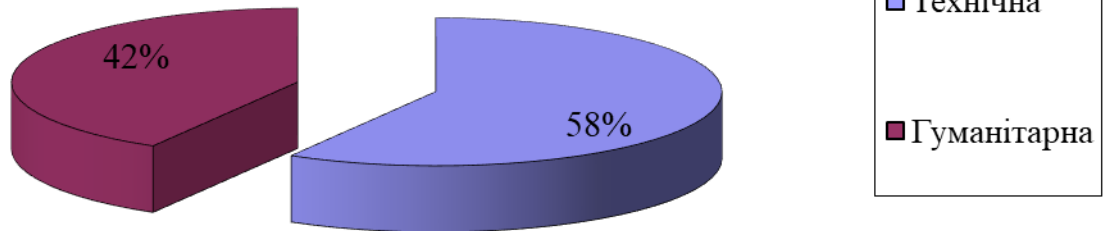
25% респондентів середня освіту.

14% респондентів середня-спеціальна освіта.

Можемо спостерігати за даною діаграмою, що більша половина, а саме 61% респондентів мають вищу освіту, і всього 14% мають середню-спеціальну освіту. Це може означати, що сучасне суспільство більш освічене, ніж було раніше.

Спеціальність

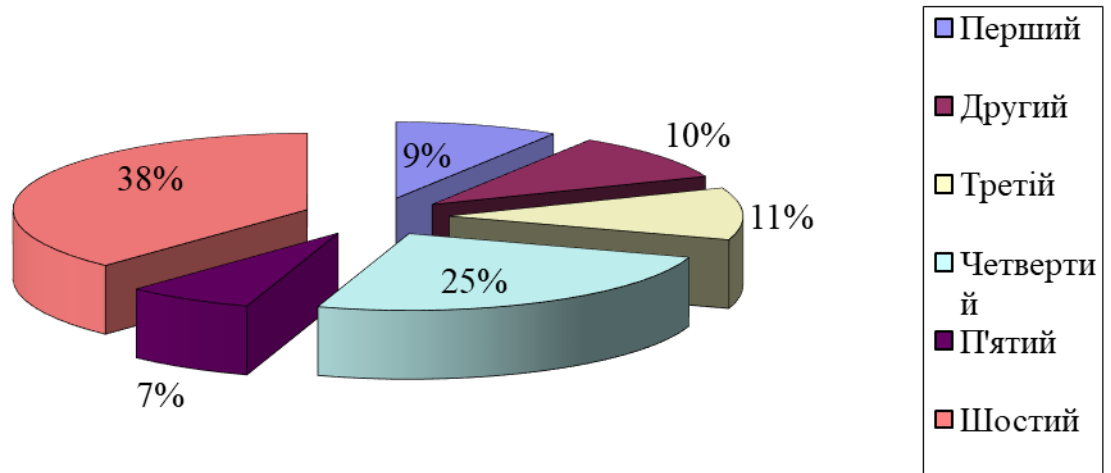

58% респондентів мають технічну спеціальність.

42% респондентів мають гуманітарну спеціальність.

Як не дивно, але більша кількість респондентів мають технічну спеціальність. Хоча здавалося, що студенти гуманітарної спеціальності мали б більше цікавитися даною темою, так як їм це має бути ближче.

Курс навчання

33% респондентів навчаються на шостому курсі.

25% респондентів навчаються на четвертому курсі.

11% респондентів навчаються на третьому курсі.

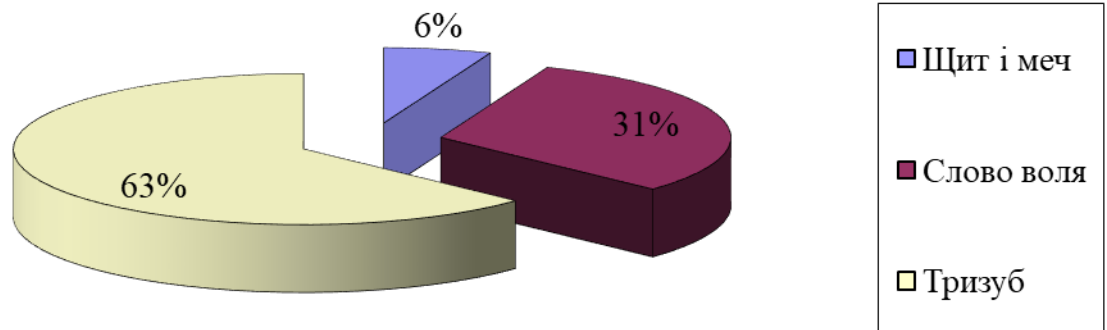
10% респондентів навчаються на другому курсі.

9% респондентів навчаються на першому курсі.

7% респондентів навчаються на п'ятому курсі.

Більша кількість респондентів прийняли участь студенти шостого курсу, 33%. Це могло б свідчити про те, що це вже дорослі люди, які мають сталу думку з приводу державної атрибутики. Але найменша кількість респондентів навчається на 5 курсі, 7%, і це слугує протиріччям.

Що зображено на Державному Гербі України?

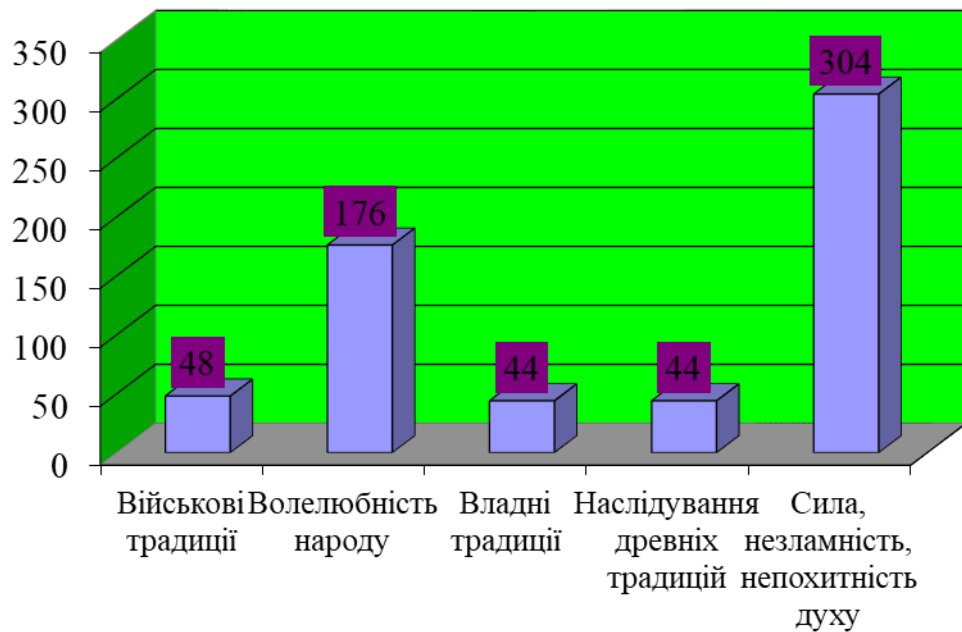
63% респондентів вказали, що бачать на гербі України тризуб.

31% респондентів вказали, що бачать на гербі України слово Воля.

6% респондентів вказали, що бачать на гербі України щит і меч.

На питання, що зображено на державному прапорі України, 63% респондентів дали відповідь «тризуб» а меншість обрали «щит і меч». Це пояснюється політичним впливом на народ, та загальним баченням атрибутики держави.

Що символізує Державний Герб України?

304 респондентів відповіли, що герб України символізує сила, незламність, непохитність духу.

176 респондентів відповіли, що герб України символізує волелюбність народу.

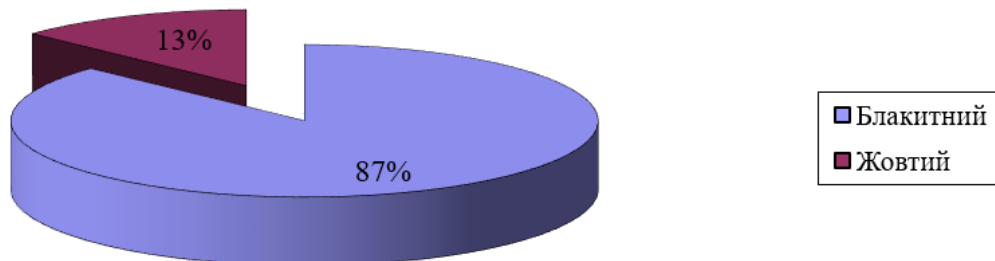
48 респондентів відповіли, що герб України символізує військові традиції.

44 респондентів відповіли, що герб України символізує владні традиції.

44 респондентів відповіли, що герб України символізує наслідування древніх традицій.

Більша частина респондентів, їх кількість 304 особи, відповіли, що герб України символізує силу, незламність та непохитність духу. Така кількість відповідей може слугувати індикатором того, що проблема національної незалежності завжди гостро стояла в нашій країні, та отримувала практичну реалізацію через важкі історико-соціальні події.

Який колір має бути на прапорі України згори?

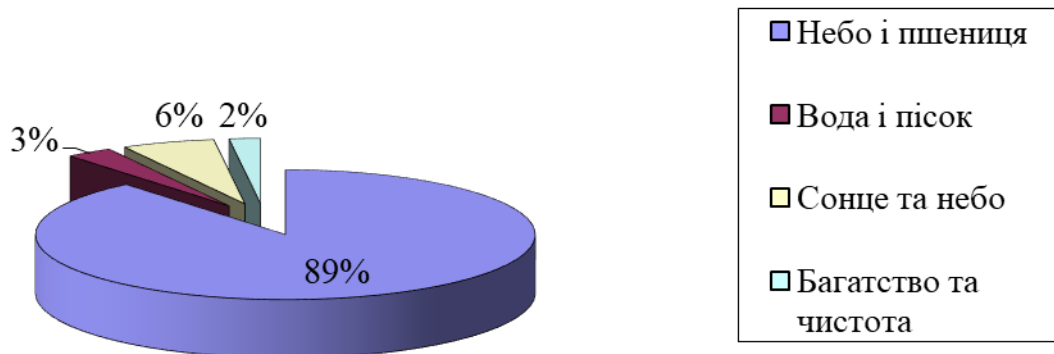

87% респондентів відповіли, що блакитний колір має бути згори прапора України.

І лише, 13% респондентів відповіли, що жовтий колір має бути згори прапора України.

87% респондентів відповіли, що блакитний колір має бути згори прапора, це слугує усталеним сприйняттям, яке культивувалося державною владою протягом тривалого часу.

Асоціації з прапором України

У 89% респондентів асоціації з прапором України пов'язані з небом та пшеницею.

У 6% респондентів асоціації з прапором України пов'язані з сонцем та небом.

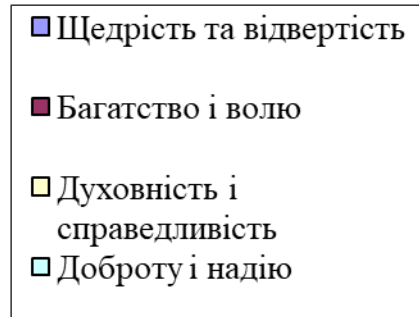
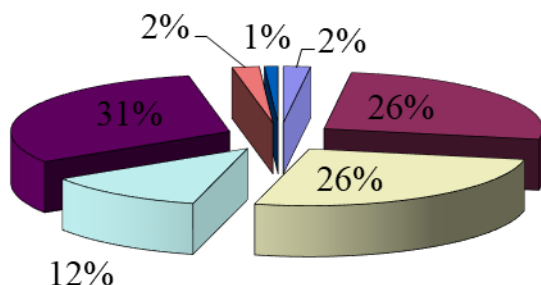
У 3% респондентів асоціації з прапором України пов'язані вода та пісок.

У 2% респондентів асоціації з прапором України пов'язані багатство та чистота.

Чому ж у більшості респондентів асоціації з прапором України пов'язані з небом та пшеницею?

Це пов'язано з відповідним спрямуванням культурно-освітницької політики.

Що символізують кольори на прапорі України?

На думку, 30% респондентів кольори на прапорі України символізують працелюбність та вірність.

На думку, 26% респондентів кольори на прапорі України символізують багатство та волю.

На думку, 26% респондентів кольори на прапорі України символізують духовність та справедливість.

На думку, 12% респондентів кольори на прапорі України символізують доброту і надію.

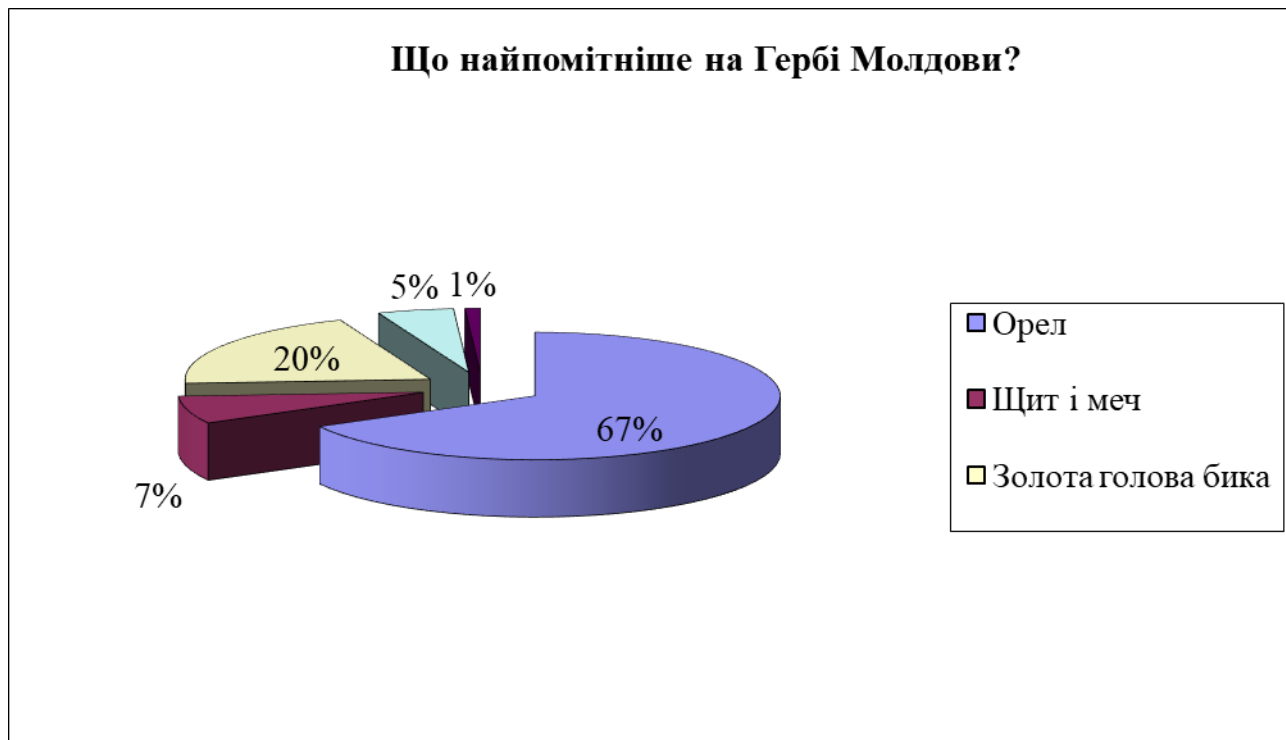
На думку, 2% респондентів кольори на прапорі України символізують щедрість та відвертість.

На думку, 2% респондентів кольори на прапорі України символізують гостинність та вірність.

На думку, 1% респондентів кольори на прапорі України символізують працелюбність і волю.

На думку, 1% респондентів кольори на прапорі України символізують поле під чистим небом – воля, пшениця – багатство української землі, небо – чистота, духовність.

30% респондентів кольори на прапорі України символізують працелюбність та вірність. Це говорить про те, що наш народ з давних давен залишається працелюбним та вірним своїм землям і державі.

67% респондентів вперше дивлячись на герб Молдови помічають орла.

20% респондентів вперше дивлячись на герб Молдови помічають золоту голову бика.

7% респондентів вперше дивлячись на герб Молдови помічають щит.

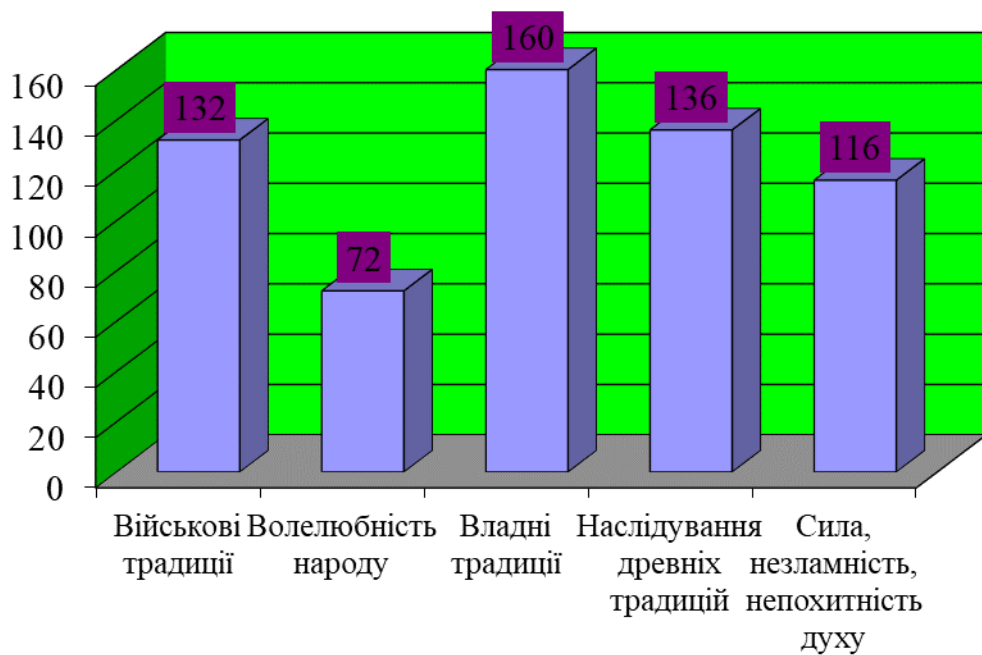
5% респондентів вперше дивлячись на герб Молдови помічають хрест.

1% респондентів вперше дивлячись на герб Молдови помічають зелену оливкову гілку.

Це пояснюється, тим, що символ орла є одним із найдревніших символів, який означає безсмертя, мужність, далекоглядність і силу. І знову ж таки повертаючись до історичних та соціальних моментів, ми можемо простежити біль народу, який пам'ятає всі негативні історичні моменти та це відображається на стані студентів по цей день.

Що символізує Герб Молдови?

На думку 160 респондентів герб Молдови символізує владні традиції

На думку 136 респондентів герб Молдови символізує наслідування древніх традицій.

На думку 132 респондентів герб Молдови символізує військові традиції.

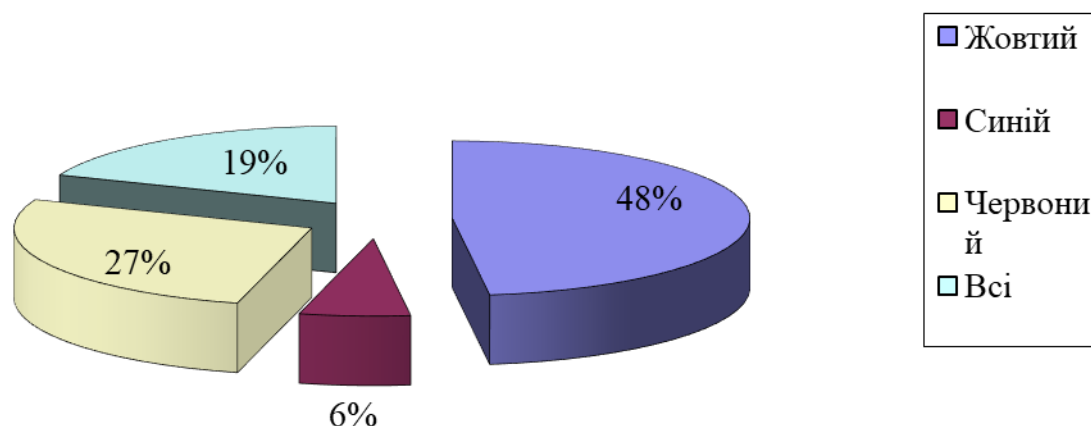
На думку 116 респондентів герб Молдови символізує сила, незламність, непохитність духу

На думку 72 респондентів герб Молдови символізує волелюбність народу.

У більшості респондентів герб Молдови символізує владні традиції.

Це пов'язано з історико-соціальним спрямуванням народу та освітницьким процесом студентів. І є на соціальному рівні та пам'ятанням історії є найближчим для студентів.

Який колір на прапорі Молдови найбільш вагомий?

48% респондентів вважає, що жовтий колір на прапорі Молдови більш вагомий.

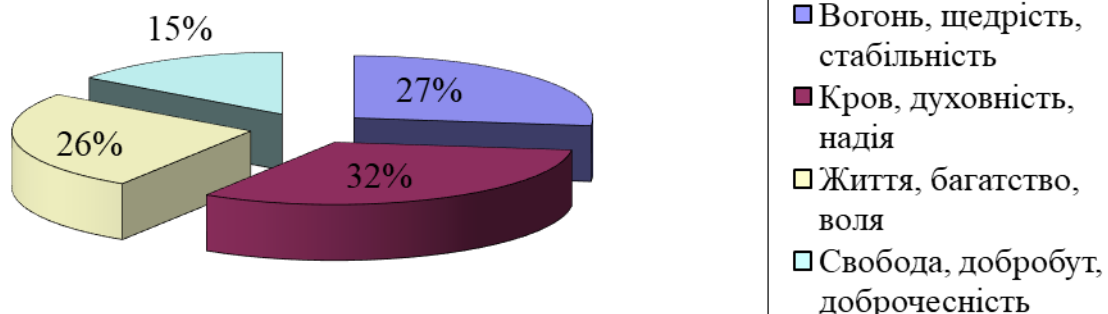
27% респондентів вважає, що червоний колір на прапорі Молдови більш вагомий.

19% респондентів вважає, що всі кольори на прапорі Молдови мають велику вагомість.

І тільки 6% респондентів вважає, що синій колір на прапорі Молдови більш вагомий.

На думку більшої кількості респондентів жовтий колір є найбільш вагомим на прапорі Молдови. Це пов'язано з тим, що жовтий колір означає сонце, золото і пшеницю, благополуччя і достаток, чесну працю на землі і енергію країн. Можна припустити думку, що вище перераховані значення мають спорідненість з сучасними студентами, та їх прагнення до благополучного майбутнього.

Асоціації з прапором Молдови

У 32% респондентів асоціації з кольорами прапору Молдови такі: кров, духовність, надія.

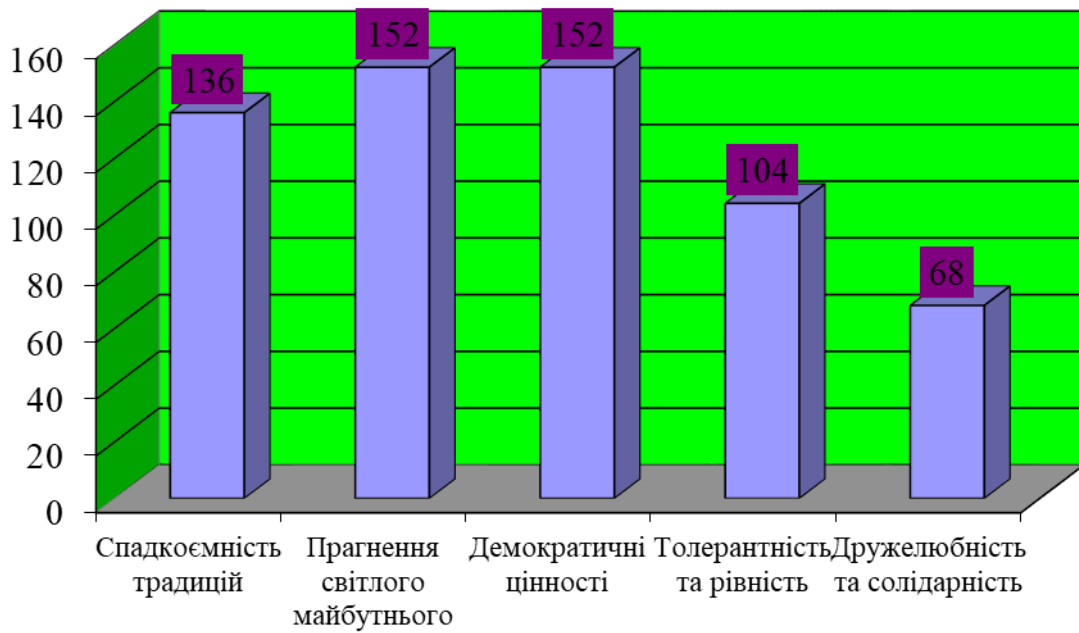
У 27% респондентів асоціації з кольорами прапору Молдови такі: вогонь, щедрість, стабільність.

У 26% респондентів асоціації з кольорами прапору Молдови такі: життя, багатство, воля.

У 15% респондентів асоціації з кольорами прапору Молдови такі свобода, добробут, доброчесність.

У більшості кількості респондентів асоціацію з кольорами прапору Молдови викликає: крові, духовність та надія. Знову ж таки, повертаючись до історичних проблематик країн, можна припустити висновок, що сучасні люди не забули, як було складно їхнім предкам. Та на прапорі є червоний колір, який означає страшні історичні часи: пролита кров, віра в краще, наповнена духовність народу.

Що символізує прапор Молдови?

152 респондентів вважають, що прапор Молдови символізує прагнення світлого майбутнього.

152 респондентів вважають, що прапор Молдови символізує демократичні цінності.

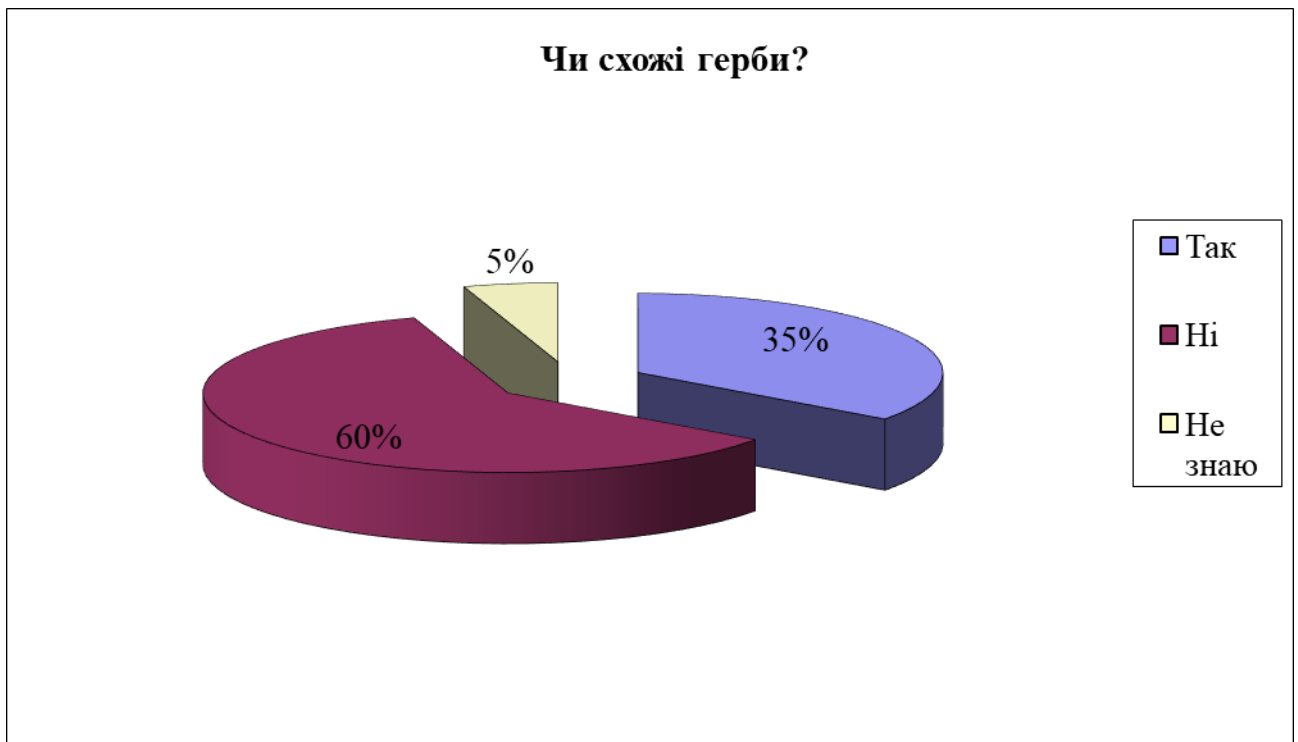
136 респондентів вважають, що прапор Молдови символізує спадкоємність традицій.

104 респондентів вважають, що прапор Молдови символізує толерантність та рівність.

68 респондентів вважають, що прапор Молдови символізує дружелюбність та солідарність.

Найбільша кількість студентів вважають, що прапор Молдови символізує прагнення світлого майбутнього та символізує демократичні цінності.

Молдовський прапор має революційні кольори, та є символом минулого, сьогодення та майбутнього країни, а також демократичні цінності та демократичні принципи.

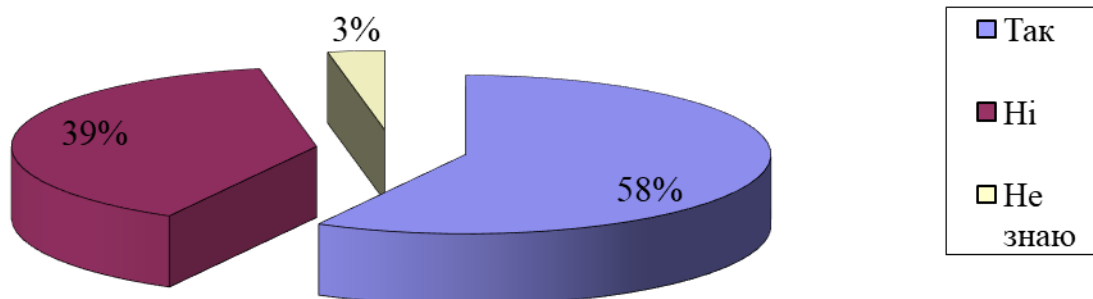
60% респондентів вважають, що герби України та Молдови не мають схожість.

35% респондентів вважають, що герби все таки України та Молдови мають схожість.

5% респондентів не змогли вирішити.

Найбільша кількість респондентів вважає, що герби України та Молдови не мають схожість. Для того, щоб побачити схожість між гербами треба володіти спеціальними знаннями в області геральдики. А студенти дивлячись на герби, бачать тільки поверхневі символи, які кидаються в очі. Для того, щоб побачити спільне між гербами треба розуміти принципи їх символічної трактовки. Тому для великої кількості студентів здалось, що герби зовсім не схожі.

Чи схожі прапори?

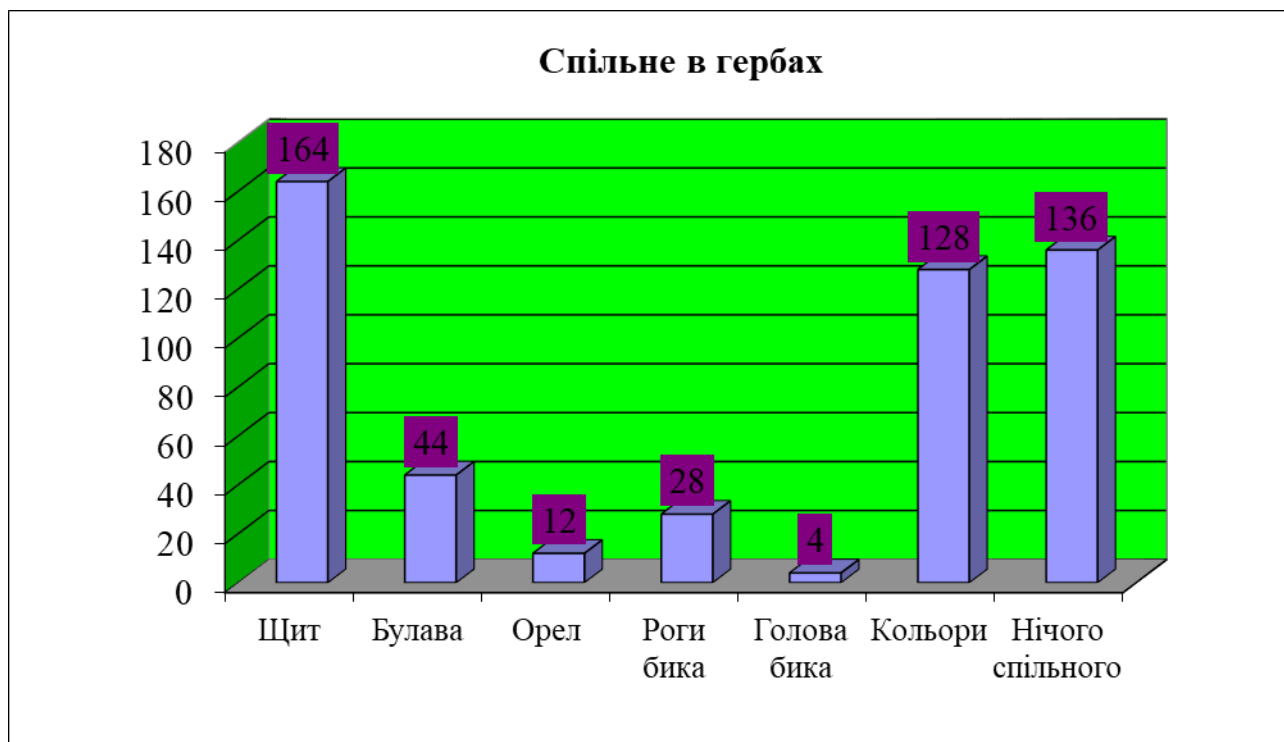

58% респондентів вважають, що прапори України та Молдови мають схожість.

39% респондентів вважають, що прапори України та Молдови не мають схожість.

3% респондентів не змогли вирішити.

Найбільша кількість респондентів визначили, що прапори України та Молдови мають схожість. Оскільки, на прапорах даних держав є два однакові кольори, а саме блакитний та жовтий, які розташовані поряд, та, якщо перевернути прапор Молдови за годинниковою стрілкою, щоб блакитний колір був зверху, ми побачимо прапор України. Тому студенти побачили схожість в прапорах.

164 респондентів бачать спільним на гербах Молдови та України щит.

136 респондентів не бачать нічого спільним на гербах Молдови та України.

128 респондентів бачать спільним на гербах Молдови та України кольори.

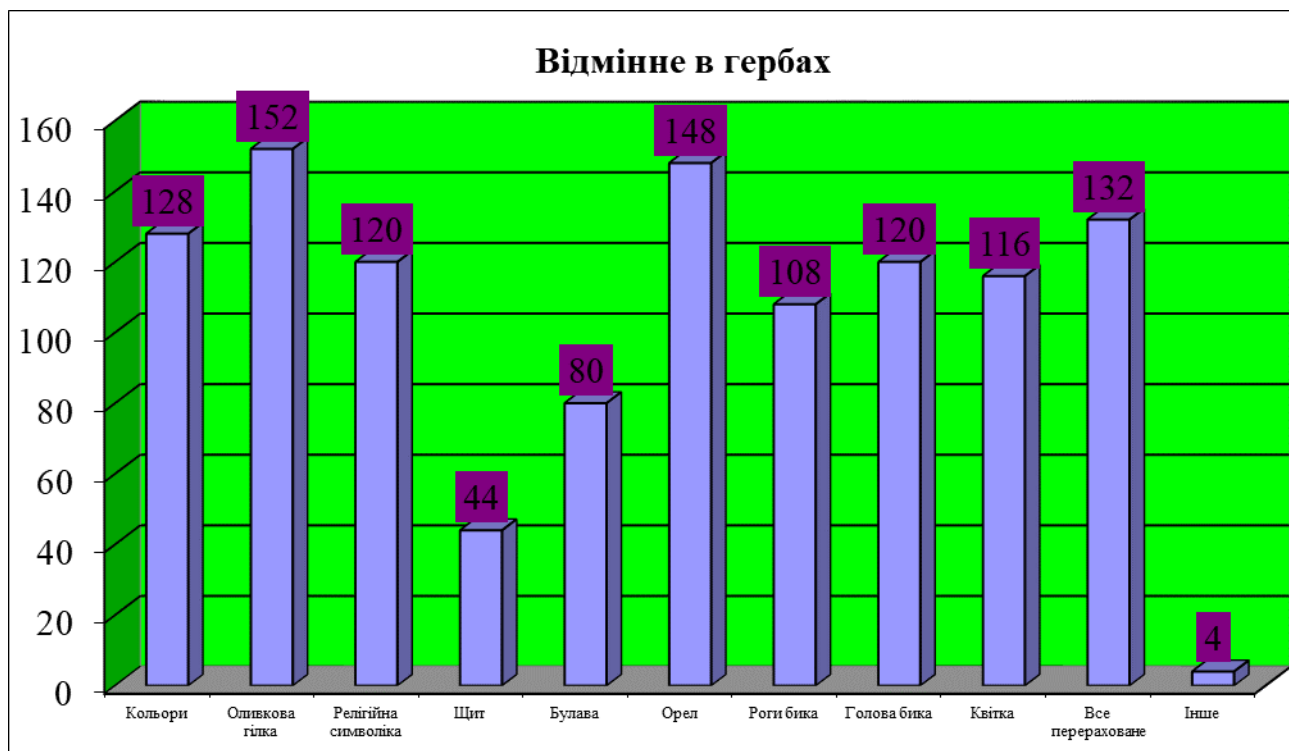
44 респондентів бачать спільним на гербах Молдови та України булава.

28 респондентів бачать спільним на гербах Молдови та України роги бика.

І лише 4 респонденти бачать спільним на гербах Молдови та України голову бика.

Відповіді «квітка» та «всі вище перераховані» ніхто не обрав.

Найбільша кількість респондентів бачать спільним на гербах Молдови та України щит. Це можна пояснити, тим, що щит є геометрично найбільшим образом в символі на гербах, і тому звертає на себе увагу в першу чергу.

152 респондентів бачать відмінним оливкову гілку на гербах України та Молдови.

148 респондентів бачать відмінним орла на гербах України та Молдови.

132 респондентів бачать відмінним всі вище перераховані відповіді на гербах України та Молдови.

128 респондентів бачать відмінним кольори на гербах України та Молдови.

По 120 респондентів обрали відповідь релігійна символіка та голова бика.

116 респондентів бачать відмінним квітку на гербах України та Молдови.

108 респондентів бачать відмінним роги бика на гербах України та Молдови.

80 респондентів бачать відмінним булаву на гербах України та Молдови.

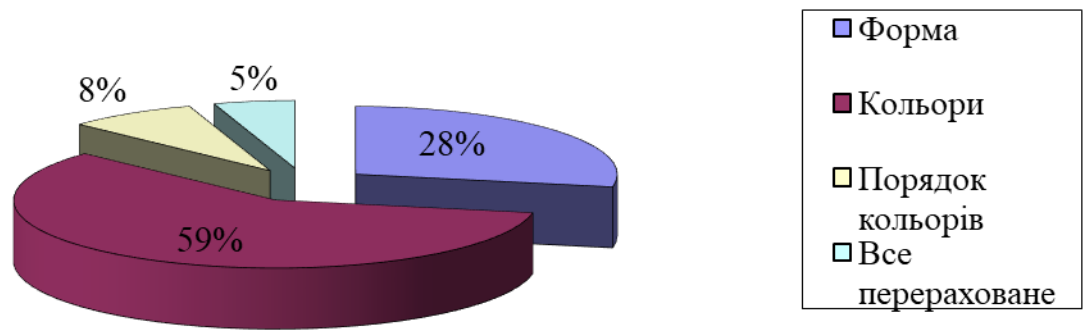
44 респондентів бачать відмінним щит на гербах України та Молдови.

4 респонденти вибрали відповідь інше.

Найбільшу кількість відмінностей (оливкова гілка, орел, кольори, голова бика, релігійна символіка(хрест) квітка) студенти бачать в тому, що є в гербі Молдови, і в тому, що не зустрічається на гербі України.

Спільне на прапорах

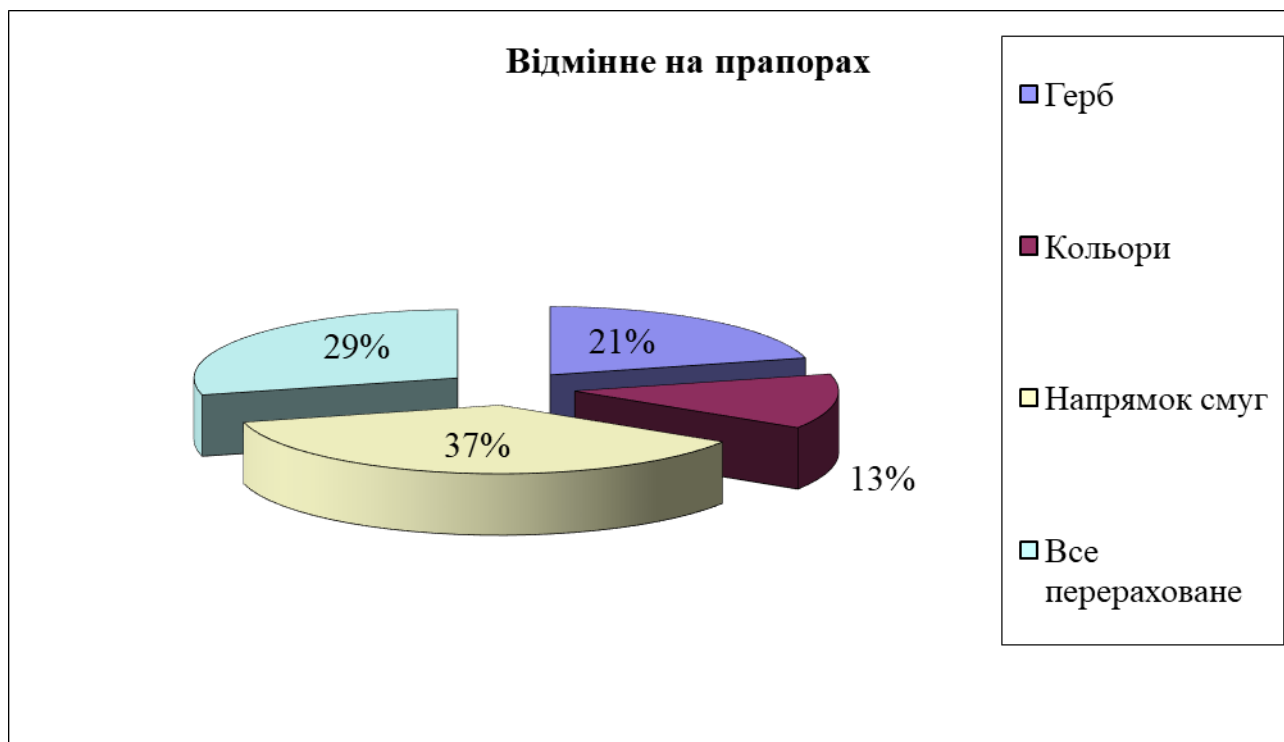
59% респондентів бачать на прапорах України та Молдови кольори.

28% респондентів бачать на прапорах України та Молдови форма прапорів.

8% респондентів бачать на прапорах України та Молдови порядок кольорів.

5% респондентів бачать на прапорах України та Молдови все вище перераховане.

Найбільша кількість 59% респондентів бачать спільним кольори, менша кількість 28% форми прапорів, і найменша 8% порядок кольорів. Оскільки, на прапорах даних держав є два однакові кольори, а саме блакитний та жовтий, які розташовані поряд. Обидва прапори є геометрично прямокутними, та жовтий і блакитний знаходяться поряд. Тому можна припустити такі висновки: респонденти обирають те, що можна побачити одразу, та те що має приналежність до їх духовної та державної спрямованості.

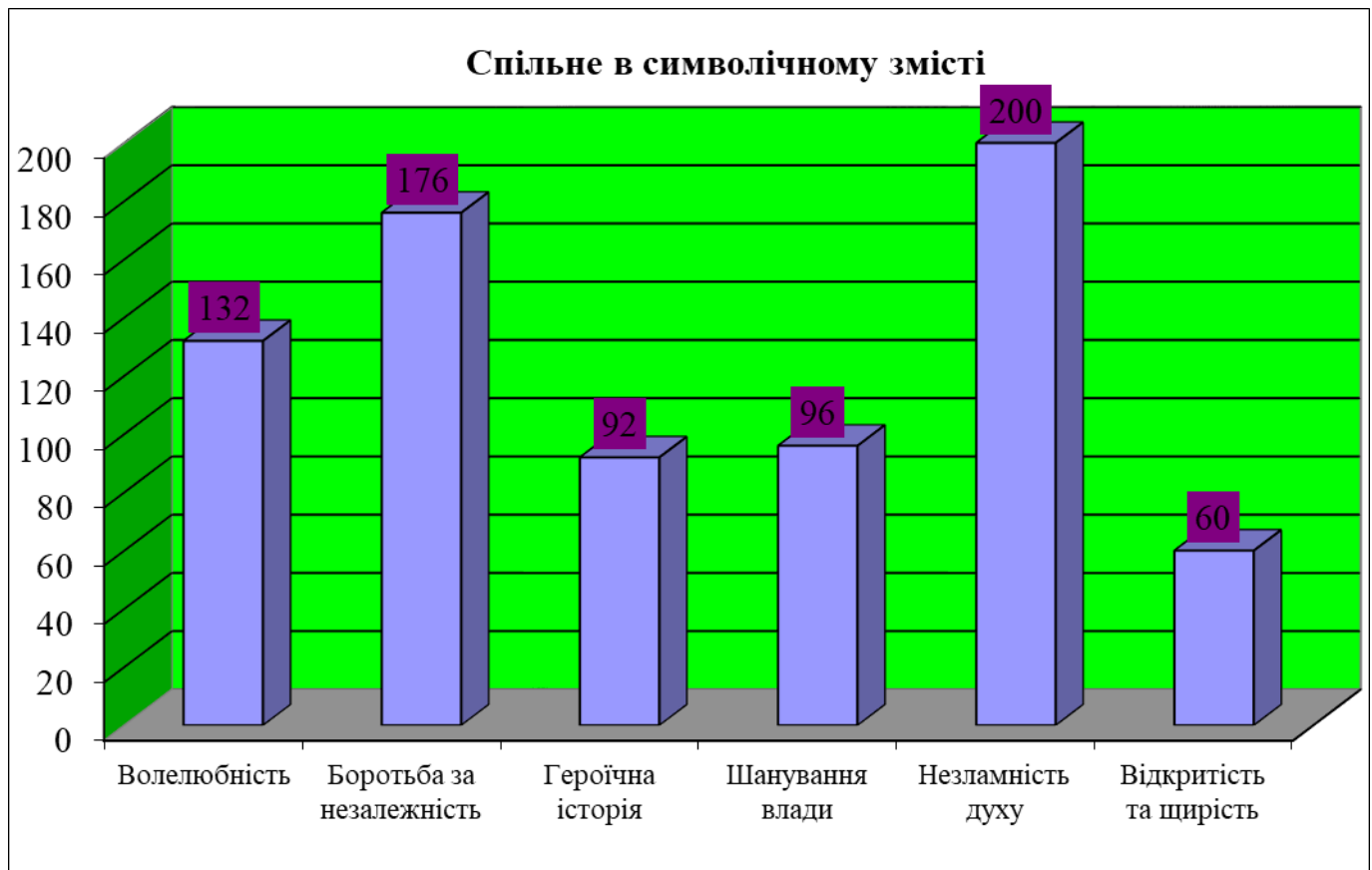
37% респондентів на прапорах України та Молдови бачать відмінним напрямком смуг (горизонтально, вертикально).

29% респондентів вибрали відповідь все вище перераховане України та Молдови.

21% респондентів на прапорах України та Молдови бачать відмінним герби.

13% респондентів на прапорах України та Молдови бачать відмінним кольорову гамму.

Найбільша кількість респондентів обрали відмінним на прапорах держав напрямком смуг. Це доволі очевидна річ, так як в прапорі України смуги вертикальні, а в прапорі Молдови горизонтальні. 29% відповіли, що все вище перераховане є відмінним у даних прапорах: напрямком смуг, герби, кольорова гамма. Тому що і справді ці символи відрізняються, але саме значення гербів даних держав перетинається.

200 респондентів виокремлюють такі спільні риси символічного змісту візуальних образів державної символіки України та Молдови, як незламність народного духу.

176 респондентів виокремлюють такі спільні риси символічного змісту візуальних образів державної символіки України та Молдови, як боротьба за власну незалежність.

132 респондентів виокремлюють такі спільні риси символічного змісту візуальних образів державної символіки України та Молдови, як волелюбність.

96 респондентів виокремлюють такі спільні риси символічного змісту візуальних образів державної символіки України та Молдови, як шанування державної влади та традицій.

92 респондентів виокремлюють такі спільні риси символічного змісту візуальних образів державної символіки України та Молдови, як героїчні сторінки в історії країн.

60 респондентів виокремлюють такі спільні риси символічного змісту візуальних образів державної символіки України та Молдови, як відкритість та щирість.

Найбільша кількість респондентів виокремлюють такі спільні риси символічного змісту візуальних образів державної символіки України та Молдови, як незламність народного духу, трішки менша кількість респондентів, але чи не мала виокремлює боротьба за власну незалежність та волелюбність.

Цьому є пояснення, так як ці народи переживали багато нападів іншими державами та приниження. Але держави не переставали боротися за свої землі, та, завдяки, важкій історії мають сильних дух та боролися і будуть боротися за свою волю.

Висновки до третього розділу

Отже, в соціологічному дослідженні прийняли участь студенти гуманітарних та технічних спеціальностей, віком від 16 до понад 24 років. В анкетному опитуванні прийняла участь більша кількість жінок 68%, та менша чоловіків 32%. У питанні «Як Ви вважаєте, що зображено на гербі України» більшість респондентів відповіли, що бачать тризуб, а меншість обрали щит і меч. Це пояснюється політичним впливом на народ, та загальним баченням атрибутики держави. На питання «Як Ви вважаєте, що символізує герб України?» сучасний народ бачить в символіці України ближчі їм по психосоматиці спільні риси.

На питання «Як Ви вважаєте, що символізує герб України?» 76% респондентів обрали відповідь: сила, незламність, непохитність духу, а меншість 11% обрали владні традиції та наслідування древніх традицій. Знову ж таки це пояснюється, тим, що студенти схиляються несвідомо до історії країни, те що їх предків намагалися завойовувати та принижувати, але предки не здавались, бо мали відвагу, любов до держави та непохитність духу.

На питання: «Що Ви перше помічаєте на гербі Молдови?» студенти відповіли, що орла бачать першим. Це пояснюється, тим, що символ орла є одним із найдревніших символів, який означає безсмертя, мужність, далекоглядність і силу. І знову ж таки повертаючись до історичних та соціальних моментів, ми можемо простежити біль народу, який пам'ятає всі негативні історичні моменти та це відображається на стані студентів по цей день.

Так, як символіка даних держав має схожість, та має різні духовні та історичні цінності, які ми можемо спостерігати на державній атрибутиці.

Найбільша кількість респондентів виокремлюють такі спільні риси символічного змісту візуальних образів державної символіки України та Молдови, як незламність народного духу. Цьому є пояснення, так як ці народи переживали багато нападів іншими державами та приниження. Але держави не

переставали боротися за свої землі, та, завдяки, важкій історії мають сильних дух та боролися і будуть боротися за свою волю.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Отже, у даній роботі було визначено сутність візуальних образів державної атрибутики. Відзначимо, що державні символи і атрибути не існують поза межами людської свідомості. Вони завжди є своєрідним продуктом колективної праці. Адже вирішувати чи сприймати конкретний символ в якості демонстрації свого «народного духу» може група людей, а не конкретний індивід.

Державні атрибути є тим культурним символом на основі якого люди, що можливо ніколи не знали один одного, можуть взаємодіяти між собою, допомагати один одному, якщо вони раптом опинились далеко від «дому». І відбувається така взаємодія лише на основі належності до однієї країни чи лише на основі візуальних образів (зображення прапора чи гербу). Державні символи певної мірою виступають регуляторами поведінки людей. Так, приміром у більшості регіонах за псування державних символів є адміністративне чи кримінальне покарання. Адже у них закладено «ядро» нації.

Тому такі атрибути є однієї із соціально-політичних технологій, що втілює соціальну форму практики, способи регулювання, контролю і управління взаємодією між людьми.

Було здійснено порівняльний аналіз України та Молдови в символах державної атрибутики за допомогою монографії. Було виокремлено різниці та спільні риси між візуальними образами держав. У символіці України та Молдови є моменти, які схожі, та перекликаються. Це кольори на прапорах синій та жовтий. Символіка птахів на гербах. Вище перераховані атрибути означають незалежність, умиротворення, вірність, великодушність, свободу, бурхливий розвиток у минулому та майбутньому.

Було проведено соціологічне дослідження з метою виявлення особливостей сприйняття державної атрибутики України та Молдови студентами закладів вищої освіти техніко-математичного та соціо-гуманітарного профілю. Було досліджено виокремлення спільних рис

символічного змісту візуальних образів державної символіки України та Молдови, як незламність народного духу. Цьому є пояснення, так як ці народи переживали багато нападів іншими державами та приниження. Але держави не переставали боротися за свої землі, та, завдяки, важкій історії мають сильних дух та боролися і будуть боротися за свою волю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арзамасова А. Г. Политическая культура России в контексте формирования политических символов: дис. кандидата полит. наук: 23.00.02 / Арзамасова Альфия Габдулловна. – К., 2004. – 172 с.
2. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания / Бергер П., Лукман Т. – М.: «Медиум», 1995. – 323 с.
3. Бурдьё П. Практический смысл / Бикбов А. Т., Вознесенская К. Д., Зенкин С. Н., Шматко Н. А. (пер. с франц.). – СПб.:Алетейя, 2005. – 562 с.
4. Гелнер Е. Нації та націоналізм; Націоналізм: Пер. з англ. / Гелнер Е. – К.: Таксон, 2003. – 300 с.
5. Кирсанова Н. П. Символические ресурсы политической власти: дис. кандидат соц. наук: 23.00.02 / Кирсанова Наталия Павловна. – СПб., 2006. – 157 с.
6. Монтескье Ш. Л. О духе законов (1804) / Монтескье Ш. Л. – М.:Рипол Классик, 2016. – 690 с. Режим доступа: <https://www.yakaboo.ua/ua/o-duhe-zakonov.html>
7. Новожеев Р. В. Формирование и развитие атрибутов власти Древней Руси (вторая половина IX – середина XIII вв.): Сравнительно-исторический аспект: канд. ист. наук: 07.00.02 / Новожеев Роман Владимирович. – М., 2005. – 188 с.
8. Романенко Ю. В. Осевые символы идентичности в государственной атрибутике / Романенко Ю. В. – Монография. [Предисловие – д-р. соц. наук, проф. Яковенко Ю. И.; заключение – д-р. соц.наук, проф. Хомерики Е.А.] – К.: Меркьюри-Подолье, 2017. – 300 с.
9. Сомкина Н. А. Мифологемы в истории императорского Китая: зооморфные символы и их функции: дис. кандидата ист. наук: 07.00.03 / Сомкина Надежда Александровна. – СПб, 2009. – 241 с.

10. Тимофеев М. Ю. Семиосфера наций: системно-конструктивистский анализ: дис. доктора фил. наук: 09.00.11 / Тимофеев Михаил Юрьевич. – И., 2005. – 321 с.
11. Бабаева Т. Б. Государственная символика: эстетические аспекты / Т. Б. Бабаева // Философия права. – 2008. – №3. – С. 99-102.
12. Гречило А. Б. Символы новых независимых держав / А. Б. Гречило // Пам'ятки України: Історія та культура. – 2001. – №4. – С. 135-141.
13. Проць Т. Понятие «символ» в философских и социологических теориях: два конкурирующих способа интерпретации / Т. Проць // Соціальні виміри суспільства: Зб. наук. пр. – К.: ІС НАН України, 2008. – Вип. 11. – С. 93-105.
14. Речкалова А. А. Основные направления исследования японской геральдики в западной историографии / А. А. Речкалова, Е. Э. Войтишек // Вестник Новосибирского государственного педагогического университета. – 2016. – Т.6., №6, – С. 53-60.
15. Кунанець І. А. Вчення Платона про державу Глава 2. Вчення Арістотеля про державу [Електронний ресурс] / Кунанець І. А. – 2018. Режим доступу:
<https://vseosvita.ua/library/vcenna-platona-pro-derzavu-glava-2-vcenna-aristotela-pro-derzavu-68175.html>
16. Мазур С. Загадка Молдавского герба – сила, пришедшая к нам из глубины веков [Электронный ресурс] / Мазур С. – 2008. Режим доступу:
<http://indigolotos.info/111/zagadka-moldavskogo-gerba-sila-pri.htm>
17. Політичні еліти і лідерство [Електронний ресурс] – 2017. Режим доступу:
<HTTP://POLITICS.ELLIB.ORG.UA/PAGES-2319.HTML>
18. Політичні еліти і лідерство – Політологія [Електронний ресурс]: навч. пос. – 2021. Режим доступу: <https://pidru4niki.com>
19. New-review. Становлення геральдики, як історичної науки [Електронний ресурс] – 2018. Режим доступу: <https://www.new-review.xyz/stanovlennia-heraldyky-jak-istorychnoi-nauky/>

20. School science. Магія цвета или флаги Европы. – 2019. Режим доступу:
<https://school-science.ru/3/2/31961>
21. Wikipedia. Гераьдика. Режим доступу:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%B%D1%8C%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0,2021>
22. Wikipedia. Герб. Режим доступу:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%B1,2021>.
23. Wikipedia. Герб Молдови. Опис. Режим доступу:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%B1_%D0%9C%D0%BE%D0%BB%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8
24. Wikipedia. Герб України. Опис. Режим доступу:
25. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%93%D0%B5%D1%80%D0%B1_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B827.
26. Wikipedia. Держава. Режим доступу:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
27. Wikipedia. Прапор України. Опис. Режим доступу:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8
28. Billon B. Early Christian Art and Symbolism / Billon B. – Stockwell, 1976. – 96 p.